

Podlaskie
OPOWIEŚCI
I LEGENDY

DLA OBCOKRAJOWCÓW

Konrad Kazimierz Szamryk
Katarzyna Szostak-Król

Spis treści

© Copyright by Konrad K. Szamryk, Katarzyna Szostak-Król
projekt okładki: © Copyright by Anna Kleszczewska

Podlaskie

Publikacja ukazała się w ramach projektu „Podlasie nasze i wasze”, realizowanego przy wsparciu finansowym Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego.

Publikacja współfinansowana ze środków przekazanych przez Szkołę Języka i Kultury Polskiej POLLANDO przy Wydziale Filologicznym Uniwersytetu w Białymstoku.

Tłumaczenie minisłownika na język angielski: *Małgorzata Januszko*
Opracowanie graficzne i typograficzne, skład: *Anna Kleszczewska*
Korekta: *Konrad Szamryk, Katarzyna Szostak-Król*

Wydawca

Fundacja Okno na Wschód

ul. Legionowa 14-16 lok. 101
15-099 Białystok
Tel.: |+48| 85 745 78 88
E-mail: fundacja@onw.org.pl
ISBN: 978-83-943286-0-3

Wydanie I
Nakład 200 egz. Białystok 2015
egzemplarz bezpłatny

Publikacja dostępna do bezpłatnego pobrania na stronach:
Fundacji Okno na Wschód: www.onw.org.pl
Szkoły Języka i Kultury Polskiej POLLANDO: www.pollando.uwb.edu.pl
Portalu informacyjnego Wrota Podlasia: www.wrotapodlasia.pl

Wstęp	5
Mapa obecnego województwa podlaskiego z zaznaczonymi miejscowościami, których dotyczy legenda	7
1. Jak to książę Giedymin na jelenia polował	8
Legenda o powstaniu Białegostoku	
2. Woda – największy skarb świata	10
Legenda z Białegostoku	
3. Mnisi i krzyż	13
Legenda o powstaniu Supraśla	
4. Hetman Branicki i duch	16
Legenda z okolic Choroszcz	
5. Zerwany most	20
Legenda z okolic Kruszewa	
6. Cudowny obraz	23
Legenda z okolic Krypna	
7. Na tropie jelenia	26
Legenda o powstaniu Augustowa	
8. Brat pustelnik	29
Legenda o powstaniu sanktuarium w Studzienicznej	
9. Moc skarbu ukrytego w Krzemiennej Górze	32
Legenda z okolic Augustowa	
10. Dzik z czarnym krzyżem	35
Legenda z okolic Puszczy Białowieskiej	
11. O myszy i puszczyku z Białowieży	39
Legenda z okolic Puszczy Białowieskiej	
12. Skąd pochodzi nazwa Złote Pole?	42
Legenda z okolic Drohiczyzna i Siemiatycz	

13. Biedny Maciek	46
<i>Legenda o powstaniu miejscowości Boćki</i>	
14. Wierny łabędź	49
<i>Legenda o powstaniu Wysokiego Mazowieckiego</i>	
15. O miłości czarownicy do złotowłosego księcia	53
<i>Legenda z okolic Giełczyna</i>	
16. Wędrowcy z Litwy	56
<i>Legenda o powstaniu Suwałk</i>	
Klucz odpowiedzi	60
Minisłownik trudniejszych wyrazów i zwrotów	64
O autorach	66
O wydawcy	67
O projekcie	68

Wstęp

Niniejsza publikacja *Podlaskie opowieści i legendy dla obcokrajowców* pomyślana została jako zbiór materiałów pomocniczych do nauki języka polskiego jako obcego. Zawarte w książce teksty opracowaliśmy na podstawie powszechnie znanych legend¹. Spreparowane – a właściwie na nowo opowiedziane – teksty zostały uproszczone tak, aby mogły z nich korzystać osoby uczące się języka polskiego na poziomie średnio zaawansowanym, choć oczywiście jest to również wdzięczny materiał do pracy dla osób na poziomie zaawansowanym.

Przy przygotowywaniu skryptu do nauki języka polskiego dla cudzoziemców zaproponowano nam wybór legend z kilku powodów. Legendy stanowią nieodłączny element tożsamości kulturowej mieszkańców każdego regionu. Budują tożsamość, wzmacniają przynależność do danego miejsca, potwierdzają związek z regionem. Do tej części dorobku kulturowego obcokrajowcy mogą mieć utrudniony dostęp. W tym aspekcie publikacja *Podlaskie opowieści i legendy dla obcokrajowców* ma im pomóc w pogłębieniu wiedzy o szeroko rozumianym Podlasiu, kulturze polskiej oraz ułatwić proces akulturacji i integracji społecznej.

Legendy są tekstem wyjątkowym – pierwotnie bowiem mają charakter ustny, a dopiero wtórnie pisany. Preparując teksty, staraliśmy się nie zatracić właściwego im stylu narracji. W tekstach pojawia się jednak leksyka, z której nie można było zrezygnować ze względu na treści i charakter legend – jest to przede wszystkim słownictwo związane z przyrodą (nazwy zwierząt, roślin, zjawisk atmosferycznych i ukształtowania terenu), historią (nazwy grup społecznych, zawodów, słownictwo związane z realiami dawnego życia codziennego) czy magią (istoty i zjawiska nadprzyrodzone). Sporadycznie występują bardziej znane archaizmy i regionalizmy. Staraliśmy się, aby wyrazy, które mogą sprawiać trudności w lekturze, pojawiały się w czytelnych i jasnych kontekstach. Zrozumieniu tekstów służą również zamieszczone pod każdą legendą ćwiczenia: sprawdzające rozumienie czytanego tekstu, leksykalne, a dodatkowo również gramatyczne. W aspekcie glottodydaktycznym prezentowana książka skupia się na rozwijaniu i ćwiczeniu przede wszystkim sprawności czytania ze zrozumieniem. Ponadto słowa mogące

¹ W trakcie pracy korzystaliśmy z następujących zbiorów legend: *Legendy województw: białostockiego, łomżyńskiego, suwalskiego*, zebrała W. Niewińska, Białystok 1995 oraz J. Koronkiewicz, *Pogaduszki przy piecu: podlaskie legendy, baśnie i opowiadania*, cz.2, Choroszcz 2007.

sprawić trudność, zostały przetłumaczone na język angielski i umieszczone na marginesach legend. Minisłownik trudniejszych wyrazów i zwrotów w układzie alfabetycznym znajduje się na końcu książki.

Zamieszczone w niniejszym zbiorze materiały mogą być wykorzystane przez obco-krajowców do samodzielnej pracy – z myślą o nich zamieszczono klucz odpowiedzi do ćwiczeń. Mamy też nadzieję, że po książkę sięgną także lektorzy, którzy szukają spreprowanych tekstów do nauczania języka polskiego.

Autorzy składają serdecznie podziękowania prof. Elżbiecie Awramiuk, kierownikowi Szkoły Języka i Kultury Polskiej POLLANDO przy Wydziale Filologicznym Uniwersytetu w Białymstoku, za życzliwy patronat nad książką. Dziękujemy również Carolinie Buitrago Pineda oraz Dayan Parra Guevara za uwagi dotyczące tekstów i ćwiczeń.

■ Konrad K. Szamryk
Katarzyna Szostak-Król

Mapa obecnego województwa podlaskiego z zaznaczonymi miejscowościami, których dotyczy legenda

LEGENDA O POWSTANIU BIAŁEGOSTOKU

książę

prince, duke

polowanie

hunt, hunting trip

okazały

magnificent, impressive

strumień

stream

zamek

castle

dwór

court (royal house)

towarzysz

companion

szalas

temporary wooden shelter

pagórek

hill

stok

stream, brook (archaic)

Dawno temu na Litwie rządził **książę** Giedymin, który lubił **polowania**. Pewnego dnia w lesie zobaczył pięknego i **okazałego** jelenia. Tak długo go gonił, aż dotarł do miejsca na granicy z Mazowszem.

Gdy udało mu się upolować jelenia, usiadł nad **strumieniem**. Zapadła noc. Do najbliższego **zamku** było daleko, a w pobliżu nie było żadnego **dworu**, w którym można byłoby przenocować.

Towarzysze Giedymina szybko postawili niewielki **szalas** na jednym z piaszczystych **pagórków**. Gdy zajęli się jeleniem, książę rozmyślał przy strumieniu.

– Dziwne – pomyślał książę – ta rzeczka nie jest podobna do żadnej innej tutaj. Płynie dość szybko, a jej woda nadaje się do picia. Tak, to czyści, biały **stok**. Wybuduję tu dwór, a może nawet założę wieś.

Książę zrobił tak, jak postanowił. Wkrótce rozpoczęto budowę dworu. Szybko wokół dworu powstała wieś, którą nazywano od rzeki Biały Stok.

Jak wiadomo, Białystok istnieje do dziś i jest jednym z największych oraz najpiękniejszych polskich miast.

II. Wykreśl słowo, które nie pasuje do pozostałych.

0. ~~namiot~~ – zamek – pałac – dwór

1. stok – strumień – rzeka – jezioro
2. kolega – nieznajomy – przyjaciel – towarzysz
3. jelen – sarna – łos – sowa
4. wzgórze – pagórek – góra – górnik
5. polować – strzelać – gonić – budować
6. okazały – wielkoduszny – wspaniały – piękny

III. Uzupełnij tabelę.

	Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
0.	<i>polowanie</i>	<i>polowania</i>
1.	jelen	
2.	strumień	
3.	towarzysz	
4.	zamek	
5.	dwór	
6.	pagórek	
7.	miasto	

I. Zaznacz, czy poniższe stwierdzenia są zgodne z tekstem (P) czy nie (F).

	P	F
0. Giedymin był księciem litewskim.	X	
1. Książę zobaczył w lesie niewielkie zwierzę.		
2. Rzeka, nad którą siedział książę, była inna niż wszystkie pozostałe w okolicy.		
3. Giedymin i jego towarzysze spędzili noc w niewielkim dworku.		
4. Nazwa miasta Białystok pochodzi od czystej rzeki.		
5. Białystok jest dużym miastem.		

IV. Podkreśl właściwą formę rzeczownika *książę* w liczbie pojedynczej.0. Według legendy książę /księcia Giedymin założył Białystok.

1. Towarzysze bardzo długo szukali swojego **księcia/księżę**.
2. **Księcia/Księżu** Giedyminowi bardzo spodobał się czysty, biały potok, przy którym postanowił odpocząć podczas wędrowki.
3. Okazały jelen wzbudził zainteresowanie **księcia/księżę**.
4. Towarzysze wyprawy wraz ze swoim **księciem/księżu** polowali na granicy z Mazowszem.
5. W podlaskiej legendzie o **księcia/księżu** Giedyminie znajduje się opis czystego strumienia.
6. O! Drogi **księżę/księżu**! Zatrzymaj się!

LEGENDA Z BIAŁEGOSTOKU

skarb

treasure

patron

patron saint

wianek

garland

młodzieniec

young man

dowódca

commander

aureola

halo

Ta legenda jest opowieścią o rzece Białej i moście przy ulicy Świętojańskiej. Warto zaznaczyć, że kiedyś wodę traktowano jak cenny **skarb**. Przypisywano jej niezwykłą moc, ale też bano się jej, gdyż była trudna do opanowania i powodowała dość często powodzie. Dlatego też Jan Klemens Branicki kazał na moście nad rzeką Białą postawić kamienną figurę świętego Jana Nepomucena, który jest **patronem** i opiekunem mostów. Jan Nepomucen miał chronić mieszkańców miasta przed ewentualnymi powodziami. I być może figura Jana Nepomucena stałaby na moście do dzisiaj, gdyby nie pewna noc...

Wszystko wydarzyło się podczas Nocy Świętojańskiej – nocy zabaw i magii – nazywanej także Nocą Kupały. Wtedy to przy ogniskach, nad brzegiem rzeki spotykali się wszyscy mieszkańcy Białegostoku. Na uroczystość przychodziły też mężatki i panny z kolorowymi **wiankami** z kwiatów na głowach. Kiedy robiło się ciemno, panny wrzucały swoje wianki do rzeki. Wianki płynęły po rzece, a **młodzieńcy** wyławiali je z wody i szukali ich właścicieli. Wszystkiemu przyglądał się z radością kamienny Jan Nepomucen.

Któregoś roku, właśnie w Noc Świętojańską, w pobliskiej Choroszczy zatrzymali się rosyjscy żołnierze. A ponieważ bardzo się nudzili, postanowili pojechać ze swoim **dowódcą** do Białegostoku, gdzie odbywały się wesole zabawy. Rosjanom nie spodobało się jednak, że młode dziewczyny bawią się tylko z białostockimi chłopcami. Żołnierze zaczęli przeszkadzać młodzieży.

– Święty Jan Nepomucen na pewno nam pomoże – krzyknął jeden z chłopców – i obroni nas przed Rosjanami.

W tym momencie żołnierze zaczęli się głośno śmiać i specjalnie zepchnęli figurę Jana Nepomucena do rzeki.

Nagle z wody wynurzyła się postać świętego. Kilka wrzuconych wcześniej do wody wianków okrążyło jego głowę i stworzyło z nich jakby **aureole**. Choć była już przecież noc, nagle zrobiło się jasno jak w dzień. Widząc to wszystko, żołnierze przestraszyli się i szybko uciekli.

Święty w ten sposób dodawał ludziom wiary w możliwość zwycięstwa nad Rosjanami. Chciał również zwrócić ich uwagę na wodę, która jest największym skarbem na świecie.

I. Zaznacz, czy poniższe stwierdzenia są zgodne z tekstem (P) czy nie (F).

	P	F
0. Woda w kulturze ma świętą moc.	X	
1. Noc Kupały to inne określenie Nocy Świętojańskiej.		
2. Figura świętego Jana stanęła obok mostu na rzece Białej.		
3. Figura patrona mostów znajduje się w Białymstoku do dziś.		
4. W Noc Świętojańską wrzuca się do wody bukiety kwiatów.		
5. W zabawach podczas Nocy Kupały mogły brać udział tylko kobiety niezamężne.		
6. Rosjanie przestraszyli się postaci Jana Nepomucena, który pojawił się nad ogniskiem.		
7. Ukazanie się postaci świętego dodało ludziom wiary w to, że odniosą zwycięstwo nad Rosjanami.		

II. Wykreśl, co nie pasuje.

0. Białystok – rzeka Biała – ulica Świętojańska – Tykocin –

- święty – patron – czarownica – opiekun
- powódź – dowódca – fala – woda
- Noc Świętojańska – panny – wianki – strach
- rzeka – woda – pływanie – ogień

III. Połącz w pary.

0. opiekun ————— mostów

1. opowieść	a) uwagę
2. dodawać	b) figura
3. Noc	c) jasno
4. zwrócić	d) o rzece
5. zrobiło się	e) wianki
6. wrzucać	f) Świętojańska
7. chronić	g) mieszkańców
8. kamienna	h) wiary

IV. Zamień czasowniki w czasie przeszłym na czasowniki w czasie teraźniejszym.

Najbardziej radosnym świętem na Podlasiu **jest** (0. *była*) Noc Świętojańska – Noc Ku-pały. Na brzegu rzeki, przy płonących ogniskach (1. *spotykali się*)..... starzy i młodzi mieszkańcy Białegostoku. Na uroczystość (2. *przychodziły*).....mężatki i przystrojone wiankami panny. Tradycyjnie w nocy panny (3. *wrzucały*)..... do rzeki przy moście na ulicy Świętojańskiej swoje wianki. Kamienny Jan Nepomucen (4. *przyglądał się*)....., jak wianki (5. *płynęły*)....., a młodzieńcy (6. *próbowali*).....je wyłowić. Niektórzy chłopcy (7. *skakali*)..... do wody, aby złapać upragniony wianek.

V. Dopisz formy zakończone na -no:

0. <i>pisać</i>	<i>pisano</i>
1. czytać
2. biegać
3. robić
4. połączyć
5. zobaczyć
6. pomalować
7. przynieść
8. zaznaczyć

LEGENDA O POWSTANIU SUPRAŚLA

Obecnie Supraśl to **urokliwe** miasteczko położone niedaleko Białego-stoku. To też znane w regionie **uzdrowisko**, w którym największą atrakcją stanowi **klasztor**. Ale czy wiecie, jak Supraśl powstał?

Wszystko zaczęło się od tego, że w niedalekim Gródku mieszkali **zakonnicy**. Gródek nie należał jednak do miejsc spokojnych – jak na tam-te czasy mieszkało w nim wielu ludzi, którzy wieczorami lubili bawić się i tańczyć. I jak w takim głośnym miasteczku można było się modlić? Dla-tego też pewnego dnia **mnisi** postanowili znaleźć nowe, spokojniejsze miejsce do życia i **lektury** Pisma Świętego. Najpierw długo modlili się do Boga. Dzięki temu przyszło im do głowy pewne rozwiązanie. Zrobili wiel-ki, drewniany krzyż, który następnie wrzucili do rzeki, aby popłynął z jej **prądem**. Rzeka ta nazywała się właśnie Supraśl. Klasztor miał być zbudowa-ny tam, gdzie krzyż się zatrzyma.

Następnego dnia mnisi ruszyli na poszukiwania krzyża. Po jakimś cza-sie odnaleźli go w krzakach, w malowniczym i **ustronnym** miejscu, z dala od ludzi i cywilizacji.

Zakonnicy **bez zwłoki** wzięli się do pracy. Najpierw zbudowali drewnia-ną **cerkiew**, czyli świątynię **prawosławną**, a potem klasztor, w którym zamieszkali. Po latach mnisi jednak doszli do wniosku, że drewniana cer-kiew nie jest najlepszym rozwiązaniem, dlatego zastąpili ją świątynią murowaną. Cerkiew tę stopniowo ozdabiali, a wokół stawiali nowe bu-dynki. Zakonnikom żyło się tu naprawdę dobrze – otaczały ich cisza, spo-kój, przyroda. Z czasem jednak w niedalekiej odległości od klasztoru za-częły powstawać domki. Najpierw jeden, potem kolejne. Wkrótce nowe budynki pojawiały się **jak grzyby po deszczu**, a miasteczko nazwano Su-praślem. Mała **osada** przyklasztorna po kilkuset latach zmieniła się w tę-tniące życiem miasto, które po dziś dzień zachowało swój niepowtarzalny, dziewiętnastowieczny charakter. I mimo że obecnie, zwłaszcza w okre-sie wakacyjnym, przyjeżdża tu wielu turystów, mnisi postanowili zostać w Supraślu i na razie nie szukają nowego miejsca zamieszkania.

urokliwy

charming, enchanting

uzdrowisko

spa town

klasztor

monastery

zakonnik

friar

mnich

monk

lektura

reading

prąd rzeki

river current

ustronny

secluded

bez zwłoki

promptly, immediately

cerkiew

Orthodox church

prawosławny

orthodox

jak grzyby po deszczu

appearing quickly and in big numbers

osada

settlement

I. Wybierz poprawną odpowiedź.

0. Urokliwy to:

- a) trwający rok,
- b) piękny, malowniczy,**
- c) spokojny.

1. Cerkiew to:

- a) świątynia prawosławna,
- b) świątynia katolicka,
- c) świątynia żydowska.

2. Uzdrowisko to:

- a) lekarstwo,
- b) miejsce, gdzie odpoczywają i leczą się ludzie,
- c) miejsce, w którym ludzie się modlą.

3. Miejsce ustronne to inaczej:

- a) miejsce z dala od ludzi,
- b) miejsce na górze,
- c) miejsce niezwykle piękne.

4. Jak grzyby po deszczu, znaczy:

- a) dużo i szybko,
- b) gęsto,
- c) łatwo, bez problemu.

5. Popłynąć z prądem rzeki, znaczy:

- a) podłączyć urządzenie do prądu elektrycznego,
- b) popłynąć w tym samym kierunku, w którym płynie rzeka,
- c) płynąć pod powierzchnią wody.

II. Połącz w pary synonimy.

0. *lektura* ————— *czytanie*

1. urokliwy	a) zakonnik
2. bez zwłoki	b) czytanie
3. mnich	c) szybko
4. lektura	d) niepowtarzalny
5. miasteczko	e) osada
6. wyjątkowy	f) stopniowo
7. kolejno	g) malowniczy

III. Zapisz wyrażenia jednym słowem.

0. *ma sto lat*

1. z dziewiętnastego wieku	
2. powstał w ubiegłym roku	
3. powstał w tym roku	
4. ma tysiąc lat	
5. ma kilkaset lat	
6. powstanie w przyszłym roku	

stuletni

IV. Wstaw brakujące przyimki: *bez, do (x3), na, o, od, po (2), w (x2), z (x2)*.

0. *Supraśl jest znanym w regionie uzdrowiskiem.*

1. Zakonnicy zaczęli szukać spokojniejszego miejsca życia.
2. Długo modlili się Boga i prosili pomoc.
3. Pewnego dnia zbudowali wielki krzyż drewna, który wrzucili wody, aby popłynął prądem rzeki.
4. Następnego dnia wyruszyli poszukiwania krzyża.
5. Mnisi zwłoki wzięli się do pracy.
6. jakimś czasie, niedalekiej odległości klasztoru, jak grzyby deszczu zaczęły pojawiać się domki.

V. Podkreśl prawidłową formę rzeczownika *mnich* w liczbie mnogiej.

0. *Klasztor w Supraślu do dzisiaj zamieszkują prawosławni mnisi/mnichom.*

1. Mieszkańcy Supraśla opowiadają legendę o **mnich/mnichach**, którzy byli założycielami miejscowego klasztoru.
2. W Gródku ludzie przeszkadzali **mnichom/mnichach** w modlitwie. **Mnichów/mnisi** nie mogli w spokoju czytać Pisma Świętego.
3. Jeden z **mnichami/mnichów** wpadł na pomysł, aby zbudować krzyż i wrzucić go do rzeki.
4. Dziś **mnisi/mnichom** cieszą się, że Supraśl jest znanym uzdrowiskiem.
5. Mieszkańcy Supraśla rozmawiają z **mnichami/mnichowi** o swoich problemach.

I. Uzupełnij tekst brakującymi fragmentami.

chłop

peasant

przechadzać się

to stroll, to take a stroll

hetman

hetman

zmrok

dusk, nightfall

wieśniak

villager

pański

belonging to lord

poślanie

place to sleep, bedding

wzruszyć

to move, to touch

współczucie

compassion, sympathy

przejść sięto become upset,
to start to worry**zjawa**

apparition

ufundować

to fund

sierociniec

orphanage

- a) – Masz tu trochę pieniędzy i kup dzieciom chleba – powiedział, a następnie udał się w stronę pałacyku.
- b) – Co tu robisz, nędzna kobieto? Czy nie wiesz, że to mój park? – krzyczał hetman.
- c) A nagrodą, jaka spotkała hetmana, jest pośmiertna sława. Bo przecież każdy mieszkaniec Podlasia wie, ile dobra uczynił Klemens Branicki dla Białegostoku i Choroszcz.
- d) Wtedy zobaczył przy kominku postać młodego i wysokiego **chłopa**. Hetman zerwał się na równe nogi i zapytał:
- e) Hetman mógł tam **się przechadzać** godzinami, gdyż uważał, że to najpiękniejsze i najbardziej urokliwe miejsce na ziemi.

Któregoś jesiennego popołudnia wielki **hetman** koronny, Jan Klemens Branicki, spacerował samotnie po swoim ukochanym parku w Choroszcz.

0. e) Hetman mógł tam się przechadzać godzinami, gdyż uważał, że to najpiękniejsze i najbardziej urokliwe miejsce na ziemi.

Gdy już zaczął zapadać **zmrok**, Branicki dostrzegł we mgle samotną kobiecą postać. Zaintrygowany podszedł bliżej i zobaczył, że to miejscowa kobieta w podeszłym wieku zbiera suche patyki i liście. Ponieważ **wieśniakom** zabronione było wchodzenie do **pańskiego** parku, rozgniewany hetman zwrócił się do niej podniesionym głosem:

1.
– Litości, panie – zapłakała staruszka – zbieram patyki do pieca, a liście na poślanie dla wnuków. Ich rodzice zmarli wiosną, a ja sama opiekuję się nimi. Nie proszę nikogo o pomoc, bo wszystkim tutaj ciężko. Tak już nasz los.

Dobroć kobiety i jej oddanie **wzruszyły** hetmana. Złość ustąpiła **współczuciu**. Sięgnął więc do kieszeni i wyjął z niej kilka monet.

2.

Tego samego wieczora hetman siedział do późna w swoim gabinecie nad rachunkami. Gdy jednak zegar wybił północ, w pomieszczeniu nagle powiało tajemniczym chłodem. Branicki oderwał wzrok od papierów, rozejrzał się dookoła, ale ku jego zdziwieniu wszystkie drzwi i okna były zamknięte.

3.

– Kimkolwiek jesteś, powiedz, dlaczego straszysz mnie w moim domu?
– Jestem synem kobiety, nad którą się dziś ulitowałeś. Za to, że pomogłeś mojej matce i moim dzieciom, dam ci dobrą radę: Czyń dobro, a spotka cię wielka nagroda – powiedział duch i znikł.

Jan Klemens Branicki tak **się przejął** odwiedzinami **zjawy**, że **ufundował** w Choroszcz piękny barokowy kościół wraz z klasztorem oraz założył przyklasztorny szpital. Z kolei tuż obok szpitala powstał sierociniec.

4.

II. Wybierz poprawną odpowiedź.

0. Zdaniem Klemensa Branickiego park w Choroszcz był:

- a) piękny i malowniczy,
b) magiczny i tajemniczy,
c) cichy i sekretny.

1. Hetman Branicki lubił:

- a) spacerować po parku,
b) biegać w parku,
c) przeszkadzać ludziom w parku.

2. Pewnego razu hetman Branicki spotkał w parku:

- a) tajemniczą zjawę,
b) wieśniaka z pobliskiego parku,
c) niemłodą kobietę.

3. Po krótkiej rozmowie ze staruszką hetman Branicki:

- a) kazał ją ukarać za wejście do parku,
b) zmartwił się i przejął jej losem,
c) poprosił ją o pomoc.

4. Wieczorem Jan Klemens Branicki:

- odpoczywał w fotelu,
- siedział przy kominku,
- pracował.

5. Przyjście ducha poprzedziło:

- zamykanie i otwieranie się drzwi i okien,
- unoszenie się w gabinecie papierów,
- powiew zimnego powietrza.

6. Po rozmowie z duchem hetman Branicki:

- kupił od miasta klasztor i szpital,
- założył klasztor i szpital oraz ufundował kościół,
- przekształcił białostocki klasztor w szpital.

III. Połącz wyrazy z ich definicjami.

0. *hetman* ————— *dowódca wojsk*

1. chłop	a) okazać emocje
2. klasztor	b) mieszkają tam zakonnicy lub zakonnice
3. posłanie	c) duch
4. sierociniec	d) założyć jakąś instytucję, sfinansować coś
5. wzruszyć się	e) spacerować
6. zjawa	f) mieszkają tam dzieci, które nie mają rodziców
7. przechadzać się	g) mężczyzna żyjący i pracujący na wsi; rolnik
8. ufundować	h) miejsce do spania

IV. Wybierz odpowiednią formę zaimka osobowego.

0. Hetman Branicki spacerował po ogrodzie, gdyż bardzo **go**/jego/niego lubił.

- Hetman Branicki zobaczył postać kobiety, a następnie podszedł do **jej/niej/ją**.
- Staruszka zbierała liście, aby zrobić z **one/nimi/nich** posłanie dla wnuków.
- Dobroć tej kobiety wzruszyła **jego/jemu/go**.
- Branicki wyjął z kieszeni kilka monet, a następnie dał **je/nich/ich** staruszce.
- Drzwi i okna były zamknięte. Nikt **ich/nich/nim** nie otwierał.
- Dlaczego nachodzisz mój dom? Opuść **on/go/jego** natychmiast!

V. Utwórz przymiotniki od rzeczowników.

0. <i>pan</i>	<i>pański</i>
1. jesień
2. korona
3. urok
4. wiosna
5. miejsce
6. chłód
7. chłop
8. magia
9. dziecko
10. klasztor
11. Białystok

I. Uporządkuj fragmenty legendy tak, aby tworzyły logiczną historię.

groza
terror, dread**wróżba**
prediction, prophecy, sign**przeciągać się**
to protract**pogłoska**
rumour, hearsay**uporać się**
to deal with something,
to get something done**szeptać**
to whisper**klacz**
mare (female horse)**sterta**
heap, pile**przeprawa**
river crossing**kuławy**
lame**wścieć się**
to go mad

0. Miejsce, gdzie znajduje się zerwany most w Kruszewie, jednocześnie zachwyca i straszy, budzi szacunek i **grozę**. Jest symbolem przeszłości, ale też **wróżbą** na przyszłość. Z tym miejscem związana jest naprawdę dziwna historia, dlatego warto ją poznać.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8.

- a) Zaprojektowany most – jak na tamte czasy – miał być ogromny. Budowa jednak z roku na rok **przeciągała się**. Pojawiły się nawet **pogłoski**, że pewnie most wcale nie powstanie.
- b) Wtedy w okolicach Kruszewa pojawił się nikomu nieznanemu mężczyzna, który zaproponował robotnikom, że w ciągu kilku dni ze wszystkim **się upora**. Chciał w zamian tylko jednego:
- c) – Ten, kto pierwszy przejdzie przez most, będzie należeć do mnie – mówił tajemniczo. A niektórzy **szeptali**, że to diabeł i radzili, aby trzymać się od niego z daleka. Inni natomiast namawiali robotników, aby przyjęli pomoc nieznanego.
- d) Teraz już nikt nie odważy się odbudować mostu. Bo kto chciałby ponieść odpowiedzialność za III wojnę światową? A mieszkańcy Kruszewa, którzy często przychodzą nad zerwany most, powtarzają, że lepiej nie oszukiwać, ani ludzi, ani diabła.
- e) Propozycję ostatecznie zaakceptowano, ale na wszelki wypadek postanowiono, że przez most jako pierwsza przejdzie stara i chora **klacz**, której dni i tak już były policzone.
- f) I rzeczywiście przepowiednia diabła sprawdziła się. Pierwszy raz budowlę zamieniła się w **stertę** gruzu i kamieni w czasie I wojny światowej. Wkrótce most odbudowano. Wtedy wybuchła II wojna światowa, w czasie której po raz kolejny zniszczono **przeprawę** przez rzekę.

- g) Zaczęło się od tego, że na przełomie dziewiętnastego i dwudziestego wieku postanowiono zbudować most, który miał połączyć drogę między Białymstokiem a Jeżewem. Wszystkim bardzo zależało na powstaniu tej przeprawy przez rzekę, ponieważ wtedy dość długa podróż między miasteczkami znacznie skróciłaby się.
- h) Kiedy diabeł zobaczył, że jako pierwszy przez most powoli wędruje **kuławy** koń, okropnie **wściekł się**. Najpierw chciał spalić most, ale po namyśle stwierdził, że za to oszustwo most będzie stał tylko kilka lat, a potem wybuchnie wielka wojna, w czasie której most zostanie całkowicie zniszczony. Tak też będzie za każdym razem, gdy mieszkańcy odbudują most.

II. Połącz wyrazy z ich definicjami.

0. **szeptać** ————— **mówić coś bardzo cicho**

1. pogłoska	a) wiele przedmiotów ułożonych jeden na drugim
2. kuławy	b) poradzić sobie
3. odbudować	c) koń płci żeńskiej; samica konia
4. sterta	d) wiadomość, której nikt nie potwierdził, nie sprawdził
5. groza	e) ktoś, kto ma problem z chodzeniem, z chorą nogą
6. wścieć się	f) miejsce, w którym przechodzi się na przykład przez rzekę
7. uporać się	g) strach, przerażenie
8. przeprawa	h) bardzo się zdenerwować
9. klacz	i) zbudować coś od nowa

III. Połącz w pary antonimy.

0. **zbudować** ————— **zniszczyć**

1. przeszłość	a) ogromny
2. wydłuzić	b) odrzucać
3. maleńki	c) przyszłość
4. blisko	d) skrócić
5. akceptować	e) dzielić
6. łączyć	f) daleko

trzymać się z daleka dni są policzone	przeciągać się sprawdzić się na wszelki wypadek	ponieść odpowiedzialność wróżba na przyszłość
---	---	--

0. Anna była moja przyjaciółką, ale ostatnio kilka razy oszukała mnie. Będę się trzymał z daleka od takich przyjaciół.

1. Będziesz musiał, jeżeli zrobisz to szybko i niedokładnie.
2. Ten samochód ciągle się psuje. Nie opłaca się go naprawiać. Jego
3. W chińskich ciasteczkach każdy może znaleźć
4. Moja mama zawsze mówiła mi, że zostanę lekarką. Jej słowa, bo dziś jestem dermatologiem.
5. Remont mieszkania już o kilka tygodni. Nie mogę uwierzyć, że to wszystko trwa tyle czasu.
6. Wydaje mi się, że kiedy wychodziłam z domu, zamknęłam drzwi, ale wrócę i jeszcze raz sprawdzę.

Początki osady o nazwie Krypno sięgają przełomu XV i XVI wieku. Wielkie znaczenie dla rozwoju miejscowości miało położenie przy ważnym **szlaku handlowym**, który prowadził z Krakowa przez Tykocin do Knyszyna, gdzie mieścił się przecież zamek królewski, w którym przebywał ostatni z Jagiellonów, król Zygmunt August, gdy przybywał na polowania do **Puszczy** Knyszyńskiej.

Krypno słynie z cudownego obrazu Matki Boskiej Pocieszenia. Ale jak ten znany na całym Podlasiu obraz znalazł się w Krypnie? Jak głosi miejscowa legenda, na grubej lipie, pod którą była **krypa**, czyli drewniane **koryto**, w którym dawano wodę koniom, pojawił się obraz Matki Boskiej. Miejscowe dziewczyny trzykrotnie przenosiły obraz do kościoła w pobliskim Knyszynie, ale za każdym razem, gdy wracały, w tajemniczy i niewyjaśniony sposób obraz również powracał w to samo miejsce. Ludzie mówili więc, że Maryja, chce pozostać w Krypnie, bo widać tu jest jej najlepiej. Za zgodą miejscowego księdza, w pobliżu lipy, wybudowano więc niewielką **kapliczkę**, a następnie **wzniesiono** kościół. Od tego miejsca i wydarzenia prawdopodobnie pochodzi nazwa miejscowości Krypna, którą następnie przekształcono w Krypno.

Nieco inną wersję powstania Krypna znajdujemy w **kronikach** miasta. Znany w regionie z cudownych **właściwości** obraz Matki Boskiej Pocieszenia, który dziś możemy oglądać w kościele w Krypnie, jest jedną z najwcześniejszych kopii obrazu Matki Boskiej Śnieżnej z Bazyliki Santa Maria Maggiore w Rzymie. Prawdopodobnie obraz **sprowadził** do swojej kaplicy w Knyszynie hetman Jan Zamoyski. Wizerunek Matki Boskiej miał podobno dobroczynnie wpływać na żonę hetmana. Następnie obraz przeniesiono z Knyszyna do kapliczki w Krypnie, a potem do drewnianego kościoła.

Która historia jest prawdziwa, czy ta opowiadana przez mieszkańców Krypna, czy może ta, którą znajdujemy w dawnych księgach? Tego już nikt nie wie. Ale w 1985 odbyła się uroczysta koronacja obrazu, co tylko przyczyniło się do dalszej popularyzacji sanktuarium i słynącego z łask obrazu oraz przyniosło **rozwłós** miejscowemu kościołowi. A Krypno do dziś jest tradycyjnym miejscem **pielgrzymek** rodzin z całego Podlasia.

szlak handlowy

trade route

puszcza

primeval forest

krypa

trough carved out of a tree trunk (dialect)

koryto

trough

kapliczka

chapel

wzniesić

to erect

kronika

chronicle

właściwości

properties

sprowadzić

to bring

rozwłós

renown

pielgrzymka

pilgrimage

I. Zaznacz, czy poniższe stwierdzenia są zgodne z tekstem (P) czy nie (F).

0. Knyszyn znany jest z cudownego obrazu Matki Boskiej Pocieszenia.

1. Obraz Matki Boskiej Pocieszenia pojawił się nad krypą, na drzewie lipy.
2. Małe dzieci prznosiły obraz do Knyszyna.
3. Ludzie wybudowali kapliczkę w Krypnie bez zgody księdza.
4. Nazwa Krypno pochodzi od rzeczownika krypa.
5. Tylko jedna legenda o powstaniu obrazu Matki Boskiej Pocieszenia jest prawdziwa.

P / F

P / F

P / F

P / F

P / F

P / F

II. Uzupełnij zdania wyrazami z ramki w odpowiedniej formie.

szlak ~~koryto~~ właściwość rozgłos sprowadzić
pielgrzymka kronika wznieść

0. Małe prosiaczki już stały przy *korycie* i czekały na jedzenie.

1. Dawniej podróżnicy do kraju egzotyczne rośliny i przyprawy.
2. Jadąc tym turystycznym, zwiedzimy miejsca zamieszkałe przez Tatarów.
3. Stare, średniowieczne stanowią ciekawe źródło historii Polski.
4. Dzięki leczniczym tego syropu szybko przestaniesz kaszleć.
5. Co roku wielu Polaków uczestniczy w pieszej na Jasną Górę.
6. Wygranie tego konkursu przyniosło mu i popularność w całym kraju.
7. Znana firma w centrum miasta wielki i nowoczesny budynek.

III. Wstaw *który* w odpowiedniej formie.

0. W Knyszynie mieścił się zamek, w *którym* zatrzymywał się Zygmunt August.

1. W Krypnie rosła lipa, na pojawił się cudowny obraz.
2. Dziewczyny, prznosiły obraz do kościoła, były bardzo młode.
3. Ludzie, modlili się do Matki Boskiej, szybko wracali do zdrowia.
4. W historii jest więcej prawdy, tego niestety nikt nie wie.
5. Matka Boska Pocieszenia z Krypna jest kopią obrazu, oryginał znajduje się w Rzymie.

IV. Wpisz rzeczownik *kościół* w odpowiednich przypadkach.

0. Ona jest bardzo religijna – codziennie chodzi do *kościół*.

1. Gdy mam trochę wolnego czasu, lubię zwiedzać zabytkowe
2. Piotr interesuje się architekturą średniowieczną, dlatego robi zdjęcia gotyckim
3. Przemarzęm do szpiku kości. W tym jest po prostu zimno.
4. pod wezwaniem św. Rocha pochodzi z pierwszej połowy XX wieku.
5. Dlaczego przyglądasz się temu? Coś cię w nim zainteresowało?

puszczyk

tawny owl

pohukiwaniehooting sound
produced by owls**chatka**

cottage, hut

gospodarz

host

dworzanin

courtier

rumak

steed

rzec

to say

szlachectwo

knighthood

Przed laty król Polski Zygmunt August wybrał się do puszczy na polowanie. Zobaczył tam pięknego jelenia, więc ruszył za zwierzęciem. Nagle jeleni wskoczył między drzewa i znikł bez śladu, a król został zupełnie sam, bez swoich towarzyszy. Postanowił więc poszukać jakiejś osady.

Szybko jednak zaczął zapadać zmrok. Czarne chmury zbierały się nad lasem. Wiał silny wiatr, mocno szumiały drzewa, a **puszczyki** złowieszczo **pohukiwały**: hu, hu, hu... hu, hu, hu. Zrobiło się mało przyjemnie.

W końcu między drzewami błysnęło światło – najpierw jedno, potem drugie... Król ruszył konno przed siebie i po chwili pukał już do drzwi niewielkiej **chatki**. Otworzył mu stary **gospodarz**, który najpierw zdziwił się na widok tak bogato i niecodziennie ubranego gościa, lecz potem szybko zaprosił podróżnika do środka. Tam poczęstował go jedzeniem i przygotował mu miejsce do spania.

O świcie do drzwi zastukali **dworzanie**. Byli bardzo zdenerwowani, gdyż całą noc poszukiwali swojego pana. Bali się, że mogło mu się stać coś złego.

Wypoczęty i uśmiechnięty król podziękował gospodarzowi za nocleg. A gdy już siedział na swym **rumaku**, zapytał o nazwę wsi, w której nocował.

– To są Mostki, Panie – odpowiedział mężczyzna.

Na co król **rzekł**: – Jestem Zygmunt August, król Polski, syn Zygmunta Starego. Nie wiedziałeś tego – uśmiechnął się król – ale i tak zaferowałem mi nocleg i jedzenie. Za twoje dobre serce nadaję ci **szlachectwo**. A wieś Mostki od dziś będzie miastem, któremu nadaję nazwę Augustów. Nigdy nie zapomnę o dobrych ludziach, którzy tu mieszkają.

Król słowa dotrzymał, dzięki czemu Augustów szybko się rozwijał. A dziś jest bardzo popularną w kraju miejscowością turystyczną.

I. Zaznacz właściwą odpowiedź.

0. Król Zygmunt August polował na jelenia:

- a) ponieważ zwierzę było piękne,
 b) ponieważ zwierzę wyskoczyło zza drzew,
 c) ponieważ postanowił zgubić towarzyszy.

1. Król nocował:

- a) w niewielkim domku,
 b) w magicznym pałacu,
 c) z towarzyszami w lesie.

2. Nocleg królowi zaferował:

- a) dworzanin,
 b) młodzieniec,
 c) starzec.

3. Dworzanie zapukali do domku:

- a) w nocy,
 b) rano,
 c) o zmroku.

4. Król nagroził mężczyznę:

- a) pieniędzmi,
 b) niewielką wsią,
 c) szlachectwem.

II. Wstaw odpowiednie przyimki z ramki.

do na o z za do na -za-

0. Król ruszył w pościg **za** zwierzęciem.

- Zygmunt August pojechał puszczy polowanie.
- Gospodarz zdziwił się widok tak niezwykle gościa.
- Rano towarzysze króla zapukali drzwi.
- Zygmunt August zapytał nazwę miejscowości, w której nocował.
- Bardzo serdecznie dziękuję ci pomoc.
- Augustów stał się jednym najpopularniejszych miejsc w Polsce.

III. Połącz w pary.

0. towarzysz	_____	_____	podróży
1. polowanie		a)	chatka
2. niewielka		b)	gospodarz
3. siedzieć		c)	bez śladu
4. zapada		d)	na jelenia
5. pukać		e)	nazwę
6. nadać		f)	zmrok
7. stary		g)	do drzwi
8. zniknąć		h)	na koniu

IV. Połącz w pary synonimy.

0. nobilitacja	_____	_____	szlachectwo
1. niewielka miejscowość		a)	puszczyk
2. mały domek w lesie lub w górach		b)	rzekł
3. powiedział		c)	chatka
4. gęsty las		d)	rumak
5. koń		e)	osada
6. sowa		f)	puszcza

Brat pustelnik

08

LEGENDA O POWSTANIU SANKTUARIUM W STUDZIENICZNEJ

Opisana historia wydarzyła się ponad dwa wieki temu niedaleko Augustowa, w samym **sercu** puszczy, a dokładnie w miejscu, gdzie spotykają się dwa jeziora: Białe i Studzieniczne. Na malowniczej wysepce, odwiedzanej chyba tylko przez przypadkowych myśliwych i rybaków, osiedlił się Wincenty Morawski, kiedyś **pułkownik** wojsk polskich. Tu, w głuchej puszczy, niemłody już żołnierz szukał spokoju i odpoczynku po **burzliwym** i pełnym przygód życiu. A że **z niejednego pieca chleb jadł** i wiele w życiu widział, postanowił zamieszkać w **pustelni** i resztę swych dni spędzić na modlitwie.

Na wysepce pułkownik prowadził życie skromne i samotne. Niewiele potrzeba mu było do szczęścia, mógł więc skupić się na kontakcie z przyrodą i Bogiem. Gdy spacerował po puszczy, rozmyślał głównie o świecie, ale też poznawał różne **zioła** i ich właściwości. Szybko nauczył się znajdować zioła lecznicze i **przyrządzać** z nich naturalne lekarstwa. A że miał dobre serce i chętnie pomagał potrzebującym, okoliczna ludność zaczęła przychodzić do niego z prośbą o pomoc dla siebie i rodziny.

Stary pułkownik nikomu nie odmawiał. Najpierw długo, cierpliwie i uważnie słuchał każdego przybyłego gościa, potem zniknął na kilka godzin, a następnie pojawiał się z tajemniczą **miksturą** i wskazówkami, jak ją zażywać.

Chorzy z pobliskich wsi szybko wracali do zdrowia, a potem z wdzięcznością chwalili starca i **polecali** go znajomym, przyjaciołom i **krewnym**. **Pustelnika** zaczęli więc odwiedzać mieszkańcy coraz dalszych miejscowości, którzy w zamian za pomoc przynosili mu różne prezenty. Jednak brat pustelnik – jak go nazywano – mówił, że niczego nie potrzebuje, a wdzięczność należy się Bogu. Dlatego też pewnego dnia zawiesił na pobliskim dębie obraz Matki Boskiej, pod którym goście mogli składać **podarki**. Obok dębu wykopał też **studzienkę** – z niej można było napić się **orzeźwiającej** wody.

Szybko okazało się, że również woda ze studni ma magiczne właściwości – jej picie zapewniało dobre zdrowie na długie lata. **Ofiar** i podarków znowu przybywało, więc brat pustelnik postanowił wybudować kapliczkę **poświęconą** Matce Boskiej.

serce

here: center

pułkownik

colonel

burzliwy

turbulent

jeść chleb z niejednego pieca

said about a person who has experienced a lot

pustelnia

hermitage

zioła

herbs

przyrządzać

to prepare

mikstura

potion, concoction

polecać

to recommend

krewny

relative (member of your family)

pustelnik

hermit

podarek

gift

studzienka

well

orzeźwiający

refreshing

ofiara

offering, sacrifice

poświęcony komuś

dedicated to somebody

przyszedł czas na kogoś

somebody's time has come (he/she is about to die)

Nikt jednak nie jest wieczny, więc i **na** pustelnika **przyszedł czas**. Dziś już nie ma śladów po tamtej kapliczce i dębie – obecne świątynie pochodzą z czasów późniejszych. Pozostała za to wiara w cudowny obraz Matki Boskiej i leczniczą moc wody ze studzienki, a także nazwa jeziora – Studzieniczne.

I. Odwołując się do tekstu, odpowiedz na pytania.

0. Dlaczego Wincenty Morawski zamieszkał na wyspie?

Ponieważ szukał spokoju i odpoczynku.

1. Gdzie znajdowała się wysepka, na której zamieszkał pustelnik?

.....

2. Dlaczego okoliczni mieszkańcy zaczęli coraz częściej odwiedzać pustelnika?

.....

3. Co pustelnik powiesił na pobliskim drzewie?

.....

4. Co pustelnik zwykle dawał swoim gościom?

.....

5. Jakie właściwości miała woda ze studni?

.....

II. Połącz w pary.

0. *magiczne* ————— *właściwości*

1. jeść chleb	a) podarki
2. okoliczna	b) mikstura
3. tajemnicza	c) życie
4. orzeźwiająca	d) ludność
5. burzliwe	e) z niejednego pieca
6. przyszedł	f) woda
7. składać	g) czas

III. Do podanych wyrazów dobierz synonimy z ramki.

serce	burzliwy	mikstura	podarek	krewni
polecać	pustelnik	przyrządzić	zioła	cecha
	okoliczny	orzeźwiający	sanktuarium	

0. centrum

serce

1. przyprawy		7. samotnik	
2. sąsiedni		8. właściwość	
3. prezent		9. świeży	
4. pełny przygód		10. rodzina	
5. świątynia		11. mieszanka	
6. rekomendować		12. zrobić	

IV. Zakreśl pasujący wyraz.

Ta historia miała miejsce (0) **niedaleko/niedalekiego** Augustowa. Na (1) **mało/malej** wyspie zamieszkał (2) **stary/staro** pustelnik, który (3) **chętnie/chętny** pomagał ludziom. Zbierał (4) **leczniczo/lecznicze** zioła oraz przygotowywał z nich mikstury, które (5) **szybko/szybkie** pomagały (6) **okolicznie/okolicznej** ludności wracać do zdrowia. A gdy wykopał studnię, (7) **okazało się/okazał się**, że jest w niej (8) **leczniczo/lecznicza** woda. Pustelnik postanowił więc wybudować kapliczkę poświęconą Matce Boskiej, aby ludzie mogli podziękować za (9) **cudownie/cudowne** uzdrowienia.

bór

ancient forest

bagno

marsh

kraina

land

bartnik

apiarist, forest beekeeper

bystry

bright, sharp-witted

zielarka

herbalist

zwierzyć się

to confide

Puszcza Knyszyńska otacza Białystok od wschodu i północy. Znajdziecie tam ciemne **bory**, tajemnicze **bagna**, czyste rzeczki, małe wsie. Chcę wam opowiedzieć legendę o tej leśnej **krainie**. A ta opowieść związana jest z miejscowością Rybniki, która dziś znajduje się przy drodze do Augustowa.

To właśnie w Rybnikach, w bogatej rodzinie chłopskiej, urodziła się Julka. Była naprawdę piękna. Miała ładną twarz, wielkie, niebieskie oczy, jasną cerę, szczupłą sylwetkę i długie, zgrabne nogi. Wszyscy podziwiali jej urodę. Poza tym była wesoła, dobra, **bystra** i mądra. Ojciec i bracia marzyli o tym, że Julka w przyszłości poślubi księcia.

Ale nic z tego... Wiosną we wsi pojawił się młody i przystojny chłopak o imieniu Konrad. Miał 20 lat. Był szczupły, wysportowany i miał tajemnicze, zielone oczy. Niestety nie miał pieniędzy, ale był za to pracowity. A najbardziej na świecie uwielbiał pszczoły, dlatego chciał zostać **bartnikiem**. Konrad pokochał Julię od pierwszego wejrzenia, a ona jego. Niestety, ojciec dziewczyny nie chciał się zgodzić na ślub córki, bo Konrad był biedny.

Chłopak więc przez całe lato i jesień chodził do puszczy, aby pracować przy pszczołach i zbierać miód. Pewnego dnia, w samym środku lasu, spotkał Lucję – **zielarkę** z puszczy. Kobieta siedziała na kamieniu i cichutko płakała, ponieważ skręciła nogę. Chłopak pomógł zielarce dojść do chaty, a potem często zaglądał do niej i pytał o zdrowie. W zamian za okazaną życzliwość, kobieta opowiedziała mu historię o skarbie ukrytym w Krzemiennej Górze. Miały to być trzy duże skrzynie z pieniędzmi.

Po powrocie do wsi Konrad **zwierzył się** ze wszystkiego Julce. Opowiadał o pieniądzach, dzięki którym będą mogli wziąć ślub. Kiedy zaś spadł pierwszy śnieg, chłopak postanowił udać się w stronę Krzemiennej Góry, aby znaleźć skrzynię i ukryte w niej pieniądze. Niestety w ślad za nim wyruszył Błażej – najstarszy brat Julii.

Konrad szedł przez zimowy las, aż w końcu zobaczył Krzemienną Górę. Niestety, nikt nie wie, co się potem stało. Konrad już nigdy nie wrócił do wsi. Wiadomo jedynie, że brat Julki przez kilka zimowych miesięcy chwalił się, że znalazł w lesie skarb.

Julia długo chodziła po puszczy i szukała Konrada. Jak mówi legenda,

szuka go do dzisiaj. Natomiast starzy mieszkańcy wsi powtarzają, że Julia i Konrad spotkają się dopiero wtedy, kiedy człowiek o czystym sercu odnajdzie skarb ukryty wewnątrz Krzemiennej Góry.

I. Wybierz odpowiednią formę zaimka osobowego.

0. Julia była bardzo piękna, dlatego wszyscy mieszkańcy wsi podziwiali **jej/niej/ją** urodę.

1. Konrad pokochał Julię i natychmiast chciał **nią/ją/niej** poślubić.
2. Ojciec dziewczyny nie chciał zaakceptować **jej/niej/ją** ślubu z Konradem, ponieważ chłopak był bardzo biedny.
3. Konrad lubił pszczoły i często chodził do lasu, żeby przy **nich/ich/nas** pracować.
4. Chłopak pomagał zielarce i często do **jej/niej/nich** przychodził.
5. W zamian za **go/jego/jemu** pomoc, zielarka opowiedziała **mu/jemu/jego** o skarbie.

II. Połącz wyrazy z ich definicjami.

0. **bór** ————— **las, w którym większość drzew to drzewa iglaste**

1. bagno	a) żółto-czarny owad, który robi miód
2. bartnik	b) teren, na którym jest dużo wody i błota
3. pszczoła	c) powiedzieć w sekrecie
4. zielarka	d) osoba, która opiekuje się pszczołami i zbiera miód
5. zwierzyć się	e) region wyodrębniony geograficznie, historycznie, administracyjnie
6. kraina	f) osoba, która zbiera zioła, leczy ludzi za pomocą ziół

III. Podkreśl w tekście informacje dotyczące Konrada. Napisz, co o nim wiemy.

0. wiek: **Konrad miał 20 lat.**

1. wygląd:

- a) sylwetka:
- b) oczy:
- c) cechy charakteru:

IV. Wykreśl, co nie pasuje.

0. **Twarz:** okrągła owalna ~~zgrabna~~ podłużna pyzata wychudzona ładna
1. **Oczy:** zielone piegowate niebieskie piwne brązowe czarne małe duże skośne
2. **Usta:** czerwone duże małe wąskie szerokie zadarte
3. **Sylwetka:** szczupła smukła bystra zgrabna muskularna wysportowana

V. Do każdego przymiotnika dobierz z ramki po 4 antonimy.

tęgi ~~niewysoki~~ niemłody gruby ~~drobny~~ otyły brzydki
stary pulchny nieatrakcyjny niepociągający wiekowy
~~niewyrośnięty~~ niepiękny ~~niski~~ sędziwy

0. **wysoki** – *niewysoki, drobny, niewyrośnięty, niski*

1. przystojny –
2. szczupły –
3. młody –

Dzik z czarnym krzyżem

LEGENDA Z OKOLIC PUSZCZY BIAŁOWIESKIEJ

Chcę wam opowiedzieć historię o dziku z czarnym krzyżem. Zainteresował się nim nawet król Polski August III Sas, który pewnej jesieni polował w Puszczy Białowieskiej. Do dzisiaj, na pamiątkę tego polowania, w Parku Pałacowym w Białowieży stoi pomnik.

Król, który uwielbiał polowania, przyjechał pewnego dnia do Puszczy Białowieskiej, aby postrzelać do leśnych zwierząt: żubrów, dzików, łosi, saren, wilków, zajęcy. Towarzyszyła mu żona, Maria Józefa.

Tuż przed samym polowaniem jeden z mieszkańców puszczy, Lech Bajko, postanowił opowiedzieć królowi następującą legendę.

Dawno temu do Puszczy Białowieskiej przyjechało czterech **rycerzy**, którzy nosili białe płaszcze z czarnymi krzyżami. Przybyli, aby bronić mieszkańców puszczy, lecz tak naprawdę straszili ludzi i niszczyli ich domy.

Pewnego dnia rycerze dowiedzieli się, że w środku puszczy mieszka bardzo stara **czarownica**, która nazywa się Ksantypa. Kobieta pomagała ludziom jak lekarz – zbierała zioła i leczyła nimi chorych. Nie wiadomo dlaczego, ale rycerze postanowili ją **zgładzić**. Udali się więc do jej chatki stojącej w środku puszczy. Kiedy byli już na miejscu, wyciągnęli **miecze**... I w tym momencie stało się coś dziwnego. Rycerzom nie udało się zabić kobiety, ponieważ czarownica zdążyła wypowiedzieć magiczne słowa i zamieniła ich w cztery dziki z czarnymi krzyżami. Krzyże były dokładnie takie same, jak te, które rycerze mieli na płaszczach.

Do dziś nie wiadomo, ile jest prawdy w tej opowieści. Królowi jednak tak spodobała się ta historia, że wyznaczył nagrodę za upolowanie dzika z czarnym krzyżem. Nikomu się to jednak nie udało, dlatego mieszkańcy okolic i turyści cały czas szukają w puszczy dzików z czarnymi krzyżami.

rycerz

knight

czarownica

witch

zgładzić

to slay

miecz

sword

I. Zaznacz, czy poniższe stwierdzenia są zgodne z tekstem (P) czy nie (F).

	P	F
0. <i>Dziki, których do dziś szukają mieszkańcy puszczy, mają czarne krzyże.</i>	X	
1. Król przyjechał do Puszczy Białowieskiej ze swoją córką.		
2. Mieszkaniec Puszczy Białowieskiej przeczytał królowi legendę ze starej książki.		
3. Rycerze nosili żółte płaszcze z czarnym krzyżem.		
4. Stara Ksantypa mieszkała w środku puszczy.		
5. Czarownica leczyła ludzi i zbierała zioła.		
6. Rycerzom udało się zabić starą Ksantypę.		
7. Dzisiaj w Parku Pałacowym stoi pomnik upamiętniający polowanie, w którym wziął udział król ze swoją żoną.		

II. Ułóż zdania w odpowiedniej kolejności, tak aby odtworzyć opowieść Lecha Bajko o czterech rycerzach.

0. a) *Dawno temu do Polski przyjechało czterech rycerzy.*

- b) Pod wpływem jej czarów rycerze zamienili się w cztery dziki z czarnymi krzyżami.
- c) Kiedy przybyli do jej chatki, wyciągnęli miecze, aby zabić zielarkę.
- d) Jednak niespodziewanie czarownica wypowiedziała magiczne słowa.
- e) Postanowili pojechać do puszczy, aby zgładzić starą kobietę.
- f) Pewnego dnia rycerze dowiedzieli się, że w puszczy mieszka stara czarownica – Ksantypa.

III. Uzupełnij zdania wyrazami z ramki w odpowiedniej formie.

~~rycerz~~ czarownica zgładzić zioła miecz

0. *W bajkach za zabicie smoka rycerz dostawał pół królestwa i księżniczkę za żonę.*

- 1. przedstawiane są często jako złe, stare kobiety, które zajmują się magią.

- 2. to najpopularniejszy rodzaj broni, który wykorzystywali rycerze do obrony w czasie bitwy.
- 3. W puszczy można nocą znaleźć magiczne, które leczą wszystkie choroby.
- 4. Żli dworzanie chcieli podstępem króla.

IV. Z tekstu legendy wypisz wszystkie nazwy zwierząt i zapisz je w mianowniku liczby pojedynczej i mnogiej.

0.	<i>dzik</i>	<i>dziki</i>
1.
2.
3.
4.
5.

V. Uzupełnij tabelę.

	Stopień równy	Stopień wyższy	Stopień najwyższy
0.	<i>duży</i>	<i>większy</i>	<i>największy</i>
1.	mały		
2.			najstarszy
3.		dłuższy	
4.		szerszy	
5.			najwęższy
6.		grubszy	
7.			najładniejszy
8.	brzydki		
9.		cięższy	
10.	lekki		

VI. Podkreśl właściwą formę przymiotnika.

0. Ta kobieta jest stara **starsza** od mojej cioci.

1. Nie pamiętają tego **starsi/najstarsi** mieszkańcy tej wsi.
2. Żubr jest **duży/większy** niż wilk, a także **duży/większy** niż dzik.
3. Wilk jest **najlżejszy/lżejszy** od żubra, ale **ciężki/cięższy** od zająca.
4. Pomnik w Parku Pałacowym jest **starszy/bardziej stary** od innych pomników znajdujących się w okolicy.
5. Moim zdaniem, żubr jest **brzydki/brzydszy** niż sarna.

O myszy i puszczyku z Białowieży

LEGENDA Z OKOLIC PUSZCZY BIAŁOWIESKIEJ

Dawno temu w Puszczy Białowiejskiej polował bardzo odważny li-tewski książę. Pewnej letniej nocy usiadł zmęczony nad rzeką Łutownią. W pewnym momencie ujrzał piękną dziewczynę, która kąpała się w rzece. Oksana, bo tak miała na imię dziewczyna, spodobała się księciu. On jej także. Od tego czasu książę upolowane przez siebie zwierzęta przynosił Oksanie, co w tamtych czasach było **przejawem** wielkiej miłości. Młodzi zapewne pobraliby się, gdyby na ich drodze nie stanęła **wiedźma**. Jak do tego doszło? Posłuchajcie...

Czarownica nazywała się Ksantypa i zajmowała się zbieraniem ziół oraz przygotowywaniem z nich lekarstw lub **trucizn**. Bardzo lubiła samotność. Zmieniło się to jednak, kiedy w puszczy zobaczyła księcia. **Zapałała** do niego wielkim **uczuciem**. Widząc, że książę nie zwraca na nią uwagi, postanowiła zastosować magiczne **sztuczki** tak, aby na nią, starą i brzydką kobietę, książę zechciał spojrzeć. Zaczęła ukazywać się księciu jako piękna **rusałka** oraz wołać go swoim melodyjnym śpiewem. Jednak i to nie przyniosło żadnego efektu, gdyż książę był ciągle zakochany w Oksanie. Nie interesowała go żadna inna dziewczyna.

Stało się jednak tak, że pewnego razu książę zobaczył w lesie prawdziwą postać wiedźmy – starą, brzydką i pomarszczoną. Rozgniewany chciał ją zabić, ale ona szybko **rzuciła na** niego **urok**. Pod wpływem czarów książę zmienił się w mysz. Mało tego, czarownica postanowiła także ukarać Oksanę i zmieniła ją w puszczyka.

Od tamtej pory puszczyki ostrzegają swym pohukiwaniem wszystkie myszy, by przypadkiem żadne zwierzę nie zjadło pięknego księcia, który został zmieniony w małą mysz. Legenda głosi, że **klątwa** zostanie zdjęta dopiero wtedy, gdy przez sto lat żaden człowiek nie wytnie w Puszczy Białowiejskiej ani jednego drzewa.

przejaw

sign

wiedźma

witch

trucizna

poison

zapalać uczuciem

fall in love

sztuczka

trick

rusałka

water nymph

rzucić na kogoś urok

to cast a spell on somebody

klątwa

curse

I. Odszukaj i podkreśl zdania, które mówią:

0. o tym, gdzie polował litewski książę.

- o tym, kto/co stanął/stanęło na drodze szczęścia młodych zakochanych.
- o nadprzyrodzonych zdolnościach wiedźmy Ksantypy.
- o klątwie, jaką na księcia i Oksanę rzuciła stara wiedźma.
- o znaczeniu, według legendy, pohukiwania puszczyka w Puszczy Białowieskiej.

II. Odwołując się do tekstu, odpowiedz na pytania.

0. Kto i dlaczego spodobał się księciu?

Księżciu spodobała się Oksana, ponieważ była bardzo piękna.

1. Co w dowód miłości przynosił książę swojej ukochanej?

.....
.....

2. Jaką sztuczkę zastosowała wiedźma Ksantypa, aby książę zwrócił na nią swoją uwagę?

.....
.....

3. Dlaczego książę chciał zabić wiedźmę?

.....
.....

4. Pod jakimi postaciami zwierząt możemy dziś spotkać księcia i jego ukochaną?

.....
.....

III. Połącz w pary.

0. stanąć na czyjejś drodze ——— przeszkodzić komuś w czymś

1. zapałać uczuciem	a) zacczarować kogoś
2. rzucić na kogoś urok	b) uwolnić się lub kogoś spod działania złych mocy, czarów
3. zdjąć klątwę	c) bardzo mocno kogoś pokochać

IV. Uzupełnij zdania zwrotami z ćwiczenia 3.

0. Karol ma ostatnio wiele problemów, chyba ktoś rzucił na niego urok.

- Już prawie podpisała ten kontrakt, ale niespodziewanie coś
- Niektórzy ludzie wierzą, że wróżka może, którą wcześniej ktoś rzucił.
- Marek do swojej koleżanki ze szkolnej ławki.

V. Dopisz.

1. przymiotniki do podanych rzeczowników: 2. rzeczowniki do podanych czasowników:

<i>magia</i>	<i>magiczny</i>	<i>przygotować</i>	<i>przygotowanie</i>
a) Białowieża	a) przejawiać
b) odwaga	b) zbierać
c) prawda	c) rzucać
d) drewno	d) sporządzać

VI. Uzupełnij zdania odpowiednim czasownikiem w czasie przeszłym wybranym z ramki.

*polować pobrać się zajmować się zastosować
zmienić się ~~wypowiedzieć się~~ przynieść*

0. Pan dyrektor *wypowiedział się* na temat budowy nowego obiektu sportowego.

- Ten lekarz nowy sposób leczenia.
- Zosia i Franciszek w poprzednim roku.
- Wiosną białowiescy myśliwi na leśne zajęcia.
- W tym tygodniu swoją córką, długo czytałem jej książki.
- Nie mogę tolerować takiego zachowania. Musisz albo to koniec naszej przyjaźni.
- Protesty pracowników firmy oczekiwane efekty.

LEGENDA Z OKOLIC DROHICZYNA I SIEMIATYCZ

gród

fortified town

siać

to sow

z dziada pradziadaone of a long line of,
continuing family tradition**strój**

outfit, attire

pyra

potato (dialect)

bulwa

potato (dialect)

kartofel

potato (dialect)

zawędrować

to reach a place on foot

handlarz niewolnikami

slave trader

sadzonka

seedling

Dawno, dawno temu w połowie drogi między Drohiczyzną a Siemiatyczami była niewielka wieś Krupice. Kilka kilometrów na południowy zachód od Krupic znajdował się stary **gród**, a obok niego mały kawałek ziemi zwany Złotym Polem. Na pewno zastanawiacie się, skąd pochodzi nazwa Złote Pole?

Historia Złotego Pola sięga początków XIX wieku. W Krupicach było wtedy tylko 20 domów. Gospodarze **siali** na polach zboże – głównie owies i żyto, hodowali świnie i krowy. Wśród nich mieszkał też Maciej – rolnik z **dziada pradziada**.

Pewnego dnia mieszkańcy Krupic zauważyli, że Maciej jest coraz bogatszy. Wybudował duży dom, a jego córki nosiły drogie **stroje**. Wszyscy zaczęli mówić, że Maciej stał się bogaty dzięki... ziemniakom.

W tym czasie ziemniak był nowością na Podlasiu. Nazywano go także **kartoflem**, **pyrą** czy po białostocku – **bulwą**. Ale skąd ziemniaki wzięły się w Europie i Polsce?

W XVI wieku ziemniaki do Europy sprowadził hiszpański podróżnik. Po tem z Hiszpanii ziemniaki **zawędrowały** do Włoch, gdzie uprawiano je bardzo krótko. Na początku myślano, że to rośliny ozdobne, a ich kwiaty robiły karierę nawet na papieskim dworze. Następnie ziemniak trafił do Irlandii, do której dotarł z Ameryki Północnej za sprawą brytyjskiego **handlarza niewolnikami** Francisa Drake'a. Natomiast we Francji uważano, że ziemniaki są roślinami szkodliwymi, gdyż niegotowane wywołują gorączkę.

W połowie XVII wieku pewien minister z Francji zaczął rozdawać **sadzonki** ziemniaków chłopom. W ten sposób spopularyzował tę roślinę. Później ziemniaki trafiły na dwór Ludwika XVI, ale to warzywo popularność we Francji zawdzięcza żartowi pewnego rolnika, który otrzymał od króla duży kawałek ziemi i posadził tam ziemniaki. Następnie kazał ich pilnować uzbrojonym po zęby żołnierzom. Gdy wieczorem strażnicy szli do domów, wówczas wieśniacy, pod osłoną nocy, kradli sadzonki i przenosili je do własnych ogrodów.

Do Polski ziemniaki dotarły bardzo szybko – już na początku XVI wieku, ale popularne stały się w XVIII i XIX wieku. I wtedy też po raz pierwszy na swoim polu posadził je biedny Maciej.

Teraz już wiecie skąd nazwa Złote Pole i bogactwo Macieja – rolnika ze wsi Krupice? Wszystko dzięki ziemniakom...

I. Przeczytaj tekst, a następnie odpowiedz na pytania.

0. Gdzie, według legendy, znajduje się Złote Pole?

Złote Pole znajduje się kilka kilometrów na południowy zachód od Krupic.

1. Gdzie położona jest wieś Krupice?

.....

2. Ile domów liczyła wieś Krupice na początku XIX wieku?

.....

3. Czym zajmował się Maciej?

.....

4. Za panowania jakiego króla ziemniaki upowszechniły się w Polsce?

.....

5. Na czym polegał żart rolnika z Francji?

.....

6. Dlaczego Maciej stał się źródłem legend o Złotym Polu?

.....

II. Odwołując się do tekstu, ułóż podane fragmenty w logicznej kolejności.

0. a) W XVI wieku ziemniaki do Europy sprowadził hiszpański podróżnik.

..... b) Następnie ziemniak trafił do Irlandii, do której dotarł z Ameryki Północnej za sprawą brytyjskiego handlarza niewolnikami Francisa Drake'a.

..... c) Z Hiszpanii ziemniaki przybyły do Włoch, gdzie myślano, że to rośliny ozdobne.

..... d) Ostatecznie w połowie XVII wieku minister finansów Francji zaczął rozdawać sadzonki ziemniaków chłopom.

III. Wybierz poprawną odpowiedź.

0. Zrobić karierę, to inaczej:

a) stać się popularnym,

b) stać się najważniejszy,

c) zrobić coś niedobrego.

1. Pod osłoną nocy, to inaczej:

a) pod zastaną,

b) gdy jest ciemno i trudno coś/kogoś zauważyć,

c) wieczorem.

2. Uzbrojony po zęby, to inaczej:

- a) bardzo dobrze uzbrojony,
- b) przygotowany do wizyty u stomatologa,
- c) posiadający zdrowe zęby.

3. Podchodzić z dużą dozą nieufności, to inaczej:

- a) mieć rację,
- b) podchodzić do czegoś/kogoś z pewnością,
- c) nie wierzyć komuś, być nieufnym.

4. Rolnik z dziada pradziada, to inaczej:

- a) rolnik, który dostał od kogoś pole,
- b) rolnik od wielu pokoleń,
- c) bardzo stary rolnik.

5. Sadzonka to:

- a) miejsce, gdzie się siedzi i odpoczywa,
- b) niewielkie naczynie, w którym rośnie kwiat,
- c) młoda roślina, którą sadzi się w ziemi.

6. Zawędrować znaczy:

- a) przybyć, przyjść,
- b) ukryć, schować,
- c) posiać, posadzić.

IV. Połącz w pary synonimy.

0. *siać* ————— *sadzić*

1. ziemniak	a) zastanawiać się
2. myśleć	b) stroje
3. chłop	c) domek
4. ubrania	d) kupować i sprzedawać
5. handlować	e) ozdobny
6. chata	f) kartofel
7. dekoracyjny	g) popularny
8. znany	h) wieśniak

V. Ułóż zdania z rozsypanych wyrazów.

0. *we, Francji, stać się, pewnego, popularny, rolnika, ziemniak, żarty, dzięki*
Dzięki żartom pewnego rolnika ziemniak stał się popularny we Francji.

1. *Od, XV, przywozili, wieku, do, Europy, handlarze, ich, niewolników, i, sprzedawali, bogatym, ludziom.*

.....
.....

2. *W, hiszpańscy, wieku, podróżnicy, Europy, przywieźli, XV, ziemniaki, do.*

.....
.....

VI. Od podanych rzeczowników utwórz przymiotniki.

0. *dwór*

dworski

1. chłop	
2. Europa	
3. głód	
4. południe	
5. ozdoba	
6. złoto	

LEGENDA O POWSTANIU MIEJSCOWOŚCI BOĆKI

kołyska

cradle

los się uśmiechnął

fortune smiled on somebody (the person was lucky)

pociecha

solace

szczaw

sorrel

osłabiony

weak, weakened

klekot

clattering sound produced by storks

pisklę

nestling

gniazdo

nest

sam jak palec

all alone

Pod koniec marca, gdy świat budził się z zimowego snu, na dachu pewnego domu bocian zbudował gniazdo. Tej samej nocy Maciej, do którego ten dom należał, miał niezwykle realistyczny sen. Śniło mu się uśmiechnięte dziecko w złotej **kołysce**, które radośnie wyciągało rączki. Maciej obudził się rano pełen wiary i nadziei na lepsze jutro.

Rzeczywiście **los się** do Macieja **uśmiechnął**. Wiosną urodził mu się piękny i zdrowy syn. Dziecku na chrzcie nadano imię po ojcu. Młody Maciek rósł szybko, co cieszyło rodziców. Mówiono, że chłopiec będzie ich nadzieją i **pociechą** na stare lata.

Niestety kilka lat później na całą wieś spadło wielkie nieszczęście. Zima była długa i mroźna. Wiosną zapasy jedzenia skończyły się, natomiast na polach i w ogrodach nie wyrosło jeszcze nic, co można by było zjeść. Rodzina Macieja żywiła się **szczawiem** oraz starymi ziemniakami. Podobnie było u innych. **Oslabieni** ludzie zaczęli poważnie chorować – co chwilę ktoś przychodził z wiadomością o pogrzebie w okolicy. Największe nieszczęście dotknęło jednak rodzinę Maćka. W ciągu tygodnia rodzice i rodzeństwo chłopaka zachorowali i zmarli.

Osamotniony Maciek ruszył w świat. Doszedł do miasta, jednak ludzie wydali mu się tam dziwnie obcy. Chłopak był bardzo młody, na wsi spędził całe swoje życie, źle się czuł w mieście, więc po kilku dniach ruszył w drogę powrotną do rodzinnego domu.

Gdy tylko dotarł na miejsce, zmęczony usnął w swojej chacie. Rano obudziło go wschodzące słońce i **klekot** bocianiej rodziny. Otworzył szeroko oczy i zobaczył wystraszone **pisklę**. Maciek wszedł na drabinę i włożył młodego ptaka do **gniazda**, gdzie stały dorosłe bociany. Wtedy też głośno zapłakał, bo pomyślał, że nawet pisklę ma rodzinę, a on **jest sam jak palec**. Usłyszał wtedy: – Jeszcze dużo dobrego przed tobą.

Maciek przestraszył się, bo w okolicy nie było nikogo oprócz niego i bocianów.

– Nie bój się! Od lat żyjemy z ludźmi. Nauczyliśmy się waszego języka. Ty mi pomogłeś, ja pomogę więc tobie. Kop tam! – kontynuował bocian i wskazał Maćkowi duży kamień. Chłopak tak też zrobił i po chwili miał już w rękach skrzynię pełną złotych monet.

Za te monety Maciek kupił konia, kilka krów, latem wybudował sobie nowy dom, a jesienią ożenił się z piękną dziewczyną. Natomiast wiosną, która od tej pory zyskała jakby drugie życie, nazwano oczywiście Boćki.

I. Wybierz poprawną odpowiedź.

0. Maciejowi przyśniło się:

- a) **dziecko o złotych włosach**,
- b) dziecko w gnieździe,
- c) uśmiechnięte dziecko.

1. Maciej nazwał syna Maciek:

- a) na pamiątkę po dziadku,
- b) na pamiątkę po sobie,
- c) żeby dziecko szybko rosło.

2. Rodzina Maćka zmarła:

- a) w ciągu tygodnia,
- b) po kilku tygodniach,
- c) tydzień po tygodniu.

3. Po śmierci rodziny Maciek wyruszył:

- a) do miasta,
- b) na wieś,
- c) do rodzinnego domu.

4. Rano Maciek znalazł:

- a) dorosłego bociana,
- b) małego bociana,
- c) gniazdo z bociankami.

5. Skarb znajdował się:

- a) w bocianim gnieździe,
- b) za skrzynią,
- c) pod kamieniem.

II. Wybierz poprawną odpowiedź.

0. Mały ptak to:

- a) pociecha,
- b) **pisklę**,
- c) klekot.

1. Człowiek bardzo zmęczony i bez sił jest:

- a) zarażony,
- b) poważny,
- c) osłabiony.

LEGENDA O POWSTANIU WYSOKIEGO MAZOWIECKIEGO

2. Dźwięk, jaki wydaje bocian, to:

- a) klekot,
- b) rechot,
- c) pisk.

3. Małe, lubiane dziecko, to:

- a) pocieszyciel,
- b) pociecha,
- c) szczaw.

4. Łóżeczko do huśtania dziecka, to:

- a) drabina,
- b) kołyska,
- c) kołysanka.

III. Wykreśl słowo, które nie pasuje do pozostałych.

0. kołyska – dziecko – pociecha – ~~bocian~~

- 1. bocian – szczaw – klekot – pisklę
- 2. osłabiony – chory – realistyczny – przeziębiony
- 3. płacz – radość – nadzieja – pociecha
- 4. pisklę – dziecię – szczenię – imię

IV. Zamień zdania według wzoru.

0. Na dachu domu bocian zbudował gniazdo.

Gniazdo zbudowano na dachu domu.

- 1. Na chrzcie ksiądz nadał imię dziecku.
.....
- 2. Ludzie mówili, że dziecko będzie pociechą na stare lata.
.....
- 3. Mieszkańcy wsi żywili się szczawiem i starymi ziemniakami.
.....
- 4. Ptak powiedział mu, aby kopał pod kamieniem.
.....
- 5. Mieszkańcy Bociek zbudowali wiele nowych domów.
.....

I. Dopasuj tytuły w ramce do poszczególnych akapitów.

<i>Powstanie herbu</i>	<i>Powstanie nazwy Wysokie Mazowieckie</i>
<i>Miła niespodzianka</i>	<i>Trudny rok Spacer burmistrza Para łabędzi</i>

Dawno, dawno temu pewien książę mazowiecki założył nad rzeką Brok niewielki gród. Ponieważ w miasteczku było mało miejsca, budowano w nim wysokie i wąskie domy, nadano mu nazwę *Wysokie*. I choć położone było na Podlasiu, to należało do **władców** z Mazowsza, stąd też nazwa *Wysokie Mazowieckie*.

Pewnego razu nad rzeką para łabędzi zbudowała sobie gniazdo. Jesienią ptaki odlatywały do ciepłych krajów, ale wiosną zawsze wracały do Wysokiego Mazowieckiego. Mieszkańcy grodu lubili te wspaniałe zwierzęta o charakterystycznych długich, białych szyjach.

Ale jeden rok był wyjątkowo trudny. W marcu i kwietniu wiosenne **ulewy** zmyły **ziarna** z pól. W czerwcu i lipcu letnie **upały** wysuszyły ziemię. W rozgrzanym słońcem mieście wybuchło kilka pożarów, a ponieważ domy stały blisko siebie, ogień szybko przenosił się z jednego budynku na drugi. We wrześniu i w październiku deszczowa jesień przyniosła chłód, **ziąb** i **grad**. Zmęczeni i głodni ludzie zaczęli chorować, a wielu nawet zmarło.

Zasmucony **burmistrz** i urzędnicy miejscy długo zastanawiali się, jak pomóc mieszkańcom. Nic im jednak nie przychodziło do głowy. Pewnego listopadowego dnia postanowili więc pójść nad rzekę, aby spokojnie zastanowić się nad jakimś planem. Z przyzwyczajenia poszli tam, gdzie zwykle były łabędzie gniazda.

- władca**
ruler
- ulewa**
downpour (of rain)
- ziarno**
seed, grain
- upał**
heat
- ziąb**
extreme cold
- grad**
hail
- burmistrz**
mayor
- trzepot**
flap, flutter
- zmarznięty**
cold, frozen
- pomyślny**
satisfactory, favourable
- herb**
coat of arms

Jakie było ich zaskoczenie, gdy okazało się, że mimo późnej jesieni, znajomy łabędź przywitał ich **trzepotem** swych skrzydeł. Ptak był **zmarznięty**, ale spokojny. Sprawiał wrażenie jakby się uśmiechał i mówił: – *Nie martwcie się. Wszystko będzie dobrze.* Burmistrz i urzędnicy od razu pomyśleli, że to dobry znak.

Wróżba rzeczywiście okazała się **pomyślna**. W grudniu do miasta przyjechały wozy z jedzeniem i lekarstwami. Mieszkańcy Wysokiego Mazowieckiego powoli zaczęli wracać do zdrowia, a z wdzięczności dla ptaka, który nie zostawił ich samych w nieszczęściu, postanowiono, że łabędź znajdzie się w **herbie** miasta.

II. Wpisz słowa z ramki przy odpowiednich definicjach.

książę	herb	gród	władca
burmistrz	pomyślny	wróżba	

0.	<i>władca</i>	<i>osoba, która rządzi</i>
1.		miasteczko
2.		znak tego, co wydarzy się w przyszłości
3.		głowa miasta, prezydent miasta
4.		syn króla
5.		znak miasta, godło
6.		dobry, optymistyczny, pozytywny

III. Połącz w pary.

0. *sprawiać* ————— *wrażenie*

1. urzędnik	a) kraje
2. ciepłe	b) skrzydłami
3. brzeg	c) miejski
4. trzepotać	d) rzeki
5. pomyślna	e) gród
6. herb	f) wróżba
7. niewielki	g) miasta

IV. Zakreśl, co pasuje.

0. Ulewa:

- a) słaby deszczyk,
- b) *silny deszcz*,
- c) opady z kawałkami lodu.

1. Gniazdo:

- a) domek zbudowany przez ptaka,
- b) jedzenie dla ptaków,
- c) dźwięk wydawany przez ptaka.

2. Upał:

- a) jest bardzo gorąco,
- b) jest bardzo zimno,
- c) pada silny deszcz.

3. Grad:

- a) na niebie pojawia się kolorowy łuk,
- b) z nieba spadają kawałki lodu,
- c) pada śnieg.

4. Ziąb:

- a) jest zimno,
- b) nie jest ani zimno, ani gorąco,
- c) pojawia się tęcza.

V. Wykreśl, co nie pasuje.

0. śnieg – grad – lód – upał –

1. latać – trzepotać – machać – pływać
2. pomyślny – dobry – miły – smaczny
3. ulewa – słońce – upał – gorąco
4. zmarznięty – gorący – chłodny – zimny
5. deszcz – śnieg – grad – niebo

O miłości czarownicy do złotowłosego księcia

15

LEGENDA Z OKOLIC GIEŁCZYNA

Dzisiejszy Giełczyn to drewniane chaty, pola i łąki. To miejsce, gdzie rzeka Biebrza łączy się z rzeką Narwią. To królestwo **biebrzańców** – ludzi z bagna – twardych, pracowitych, od wielu pokoleń mieszkających na tych pięknych i zarazem trudnych dla człowieka terenach. Jesienią bagno otwiera się na turystów szukających tutaj mocnych wrażeń i starzych opowieści. A oto jedna z nich...

Dawno temu w okolicach Giełczyna pojawił się młody książę ze swoimi **wojownikami**. Był to młodzieniec złotowłosy, wysoki, szczupły, o wąskich ustach stworzonych do całowania dziewczyn. Niestety był też bardzo chory. Wierni towarzysze szukali dla niego ratunku. Wtedy ktoś pokazał im drogę do szafasu wiedźmy – Giełżychy z Giełczyna, która żyła tu zawsze, ponieważ lubiła spokój i towarzystwo dzikich zwierząt.

– Szkoda chłopca – pomyślała Giełżycha, gdy usłyszała prośbę towarzyszy księcia – taki młody i piękny. Jeszcze niczego dobrego w życiu nie doświadczył.

Sięgnęła po **czarcie ziele**, chociaż dobrze wiedziała, że nie mogą z niego korzystać zwykli ludzie, a za zdradzenie tajemnicy, czeka ją kara. Jednak nie wahała się ani chwili.

Złotowłosy chłopak obudził się o świcie. Gdy tylko poczuł się lepiej, od razu ruszył w górę Biebrzy. Nawet nie spojrzał na starą czarownicę i nie podziękował jej za uratowanie życia. Jednak czarownica z Giełczyna nie żałowała swojej decyzji.

Czas mijał. Przyszła jesień, a potem zima. W noc zimowego **przesilenia**, kiedy swoje święto obchodziły wszystkie czarownice, nad Biebrzę przybyły wiedźmy i inne dziwne **stwory**. Zwykle wtedy **odprawiano** magiczne **obrzędy**, wypowiadano **zaklęcia**, tańczono w blasku księżyca, kontaktowano się z duchami zmarłych. Jednak tym razem święto czarownic nad Biebrzę wyglądało zupełnie inaczej. Tym razem rozmawiano o karze dla Giełżychy za użycie czarciego ziele. Za zdradę pilnie strzeżonej tajemnicy czekała ją jedna kara – **wygnanie** do piekła.

Giełżycha nie chciała czekać na karę, dlatego sama postanowiła zmienić się w puchacza. Pod tą postacią żyje do dziś nad Biebrzą. A dziś miejscowi wierzą, że puchacz to pół diabeł, pół człowiek. Z kolei przyrodnicy zaś podziwiają tę piękną, wielką sowę o oczach w kolorze lipcowego miodu, która pokochała biebrzańskie błota. Nie ma już Giełżychy, ale jest za to wieś Giełczyn. Została też legenda, i Narew, i Biebrza, które nadal płyną, jak płynęły kiedyś.

biebrzaniec

inhabitant of the area around the Biebrza River

wojownik

warrior

czarcie ziele

plant used in herbal medicine and witchcraft

przesilenie

solstice

stwór

creature

odprawiać

to perform

obrzęd

rite, ritual

zaklęcie

magic spell

wygnąć

to expel

I. Zaznacz poprawną odpowiedź.

0. Giełczyn to miejscowość leżąca:

- a) w miejscu, gdzie Biebrza łączy się z Narwią,
b) nad oceanem,
c) na Mazowszu.

1. Słowo biebzańcy:

- a) pochodzi z języka polskiego,
b) oznacza ludzi z bagna, twardych, pracowitych, zżytych z bagnistym terenem,
c) oznacza turystów chodzących po bagnach.

2. Według legendy Giełzycha obecnie:

- a) przebywa w piekle,
b) pochowana jest we wsi Giełczyn,
c) żyje nad Biebrzą jako puchacz.

3. Czarcie ziele to:

- a) lekarstwo na smutek,
b) zbierana w nocy roślina o magicznej mocy,
c) roślina, której moc może poznać każdy człowiek.

4. Podczas nocy zimowego przesilenia:

- a) opowiadano legendy o powstaniu miejscowości Giełczyn,
b) odprawiano obrzędy przywołujące deszcz,
c) tańczono w blasku księżyca, kontaktowano się z duchami zmarłych.

5. Przyrodnicy opisują puchacza jako:

- a) wielką sowę o oczach w kolorze lipcowego miodu,
b) pół diabła, pół człowieka,
c) magicznego mieszkańca bagiennej krainy.

II. Połącz w pary.

0. wygnać ————— do piekła

1. odprawiać	a) drogę
2. wypowiadać	b) z duchami
3. kontaktować się	c) po czarcie ziele
4. sięgnąć	d) o karze
5. rozmawiać	e) zaklęcia
6. wskazać	f) obrzędy

III. Połącz wyrazy z ich znaczeniami.

0. zimowe przesilenie ————— czas, kiedy dzień na danej półkuli jest najkrótszy, a noc najdłuższa

1. diabeł	a) magiczne słowa wywołujące czary
2. obrzęd	b) doświadczony żołnierz
3. wojownik	c) zły duch z rogami, ogonem i kopytami; czart
4. szałas	d) dziwna i tajemnicza istota
5. stwór	e) mały, prymitywny domek, zbudowany z drzewa i gałęzi
6. zaklęcie	f) tradycyjnie powtarzane czynności o charakterze symbolicznym i magicznym

IV. Podane w nawiasie wyrazy zapisz w odpowiedniej formie.

0. Jesienią bagno otwiera się na (turyści) **turystów** szukających tutaj pięknych wrażeń.

- Wierni towarzysze księcia pytali mieszkańców o (ratunek)
- Mieszkańcy Giełczyna pokazali towarzyszom księcia (droga) do szałasu Giełzychy.
- Czarownica wiedziała, że jeśli poda księciu (magiczne ziele), poniesie za to (kara)
- Księżę ruszył w (góra) Biebrzy, nie spojrzawszy na (stara czarownica)
- Jesienne wiatry przygnały nad (Biebrza) (ciężkie chmury)
- Postanowiono ukarać (wiedźma) za (zdrada) tajemniczej mocy czarciego ziela.
- Turyści podziwiają (wielka sowa) o oczach w kolorze lipcowego miodu.

0. Wędrowcy postanowili się zatrzymać:

- a) **ponieważ** spodobał się im piękny krajobraz i przyroda,
 b) byli bardzo zmęczeni,
 c) mieszkańcy zaproponowali im gościnę.

1. Bohaterowie tej legendy to:

- a) młodzieńcy z Mazowsza,
 b) przybysze z Litwy,
 c) wędrowcy z pobliskiej osady.

2. Nazwa Suwałki pochodzi od:

- a) nazwy rzeki płynącej w okolicy,
 b) imienia litewskiego księcia,
 c) litewskiego słowa *susiwiłkai*.

3. Wędrowcy wyruszyli w kierunku Mazowsza, ponieważ:

- a) tam, gdzie mieszkali, brakowało pożywienia,
 b) słyszeli o tej krainie wiele dobrego,
 c) chcieli tam założyć miasto.

4. Bohaterowie legendy:

- a) budowali swoje domy z drewna,
 b) budowali swoje domy z cegieł,
 c) zamieszkali w domach, które zastali na tych terenach.

II. Do poniższych wyrazów dobrać synonimy z ramki.

przypuszczenie	okazały	przyrządzać	podporządkować się
raz po raz	świergot	włóczęga	wędrowiec

0. bezdomny

- kolejno, co chwilę
- wspaniały
- przygotowywać
- ćwierkanie
- podróżnik
- hipoteza
- dostosować się

włóczęga

-

drzemać

to snooze

podporządkować

to submit, to yield

przypuszczenie

presumption, conjecture

wędrowiec

wanderer

włóczęga

vagrant

żyzny

fertile

raz po raz

over and over again

umilać

to make something more pleasant

świergot

chirping sound produced by birds

przybysz

newcomer, visitor

Było to dawno, dawno, może trzysta, może czterysta, a może i więcej lat temu. Od strony Litwy, przez bagnistą i gęstą puszcze, wędrowali nikomu nieznani ludzie. W ciągu dnia polowali na dzikie zwierzęta, łowili ryby w jeziorach i rzekach, a w nocy rozpalali wielkie ogniska i przyrządzali pyszne potrawy. Wieczorem w blasku ogniska śpiewali wesole piosenki i smacznie **drzemali**.

Nikt nie wie, dlaczego ci ludzie wyruszyli w kierunku Mazowsza. Może z tego powodu, że nie bardzo chcieli **podporządkować się** władzy księcia litewskiego. A może po prostu pragnęli zamieszkać bliżej Podlasia i Mazowsza, ponieważ o tych krainach słyszeli wiele dobrego.

Chyba nigdy się tego nie dowiemy, więc dajmy już spokój tym **przypuszczeniom**. Ważne, że zmęczeni **wędrowcy** i **włóczędzy** – nazywani po litewsku *susiwiłkai* – doszli do Czarnej Hańczy, rzeki przepływającej przez malownicze tereny i **żyzne** ziemie dzisiejszej Suwalszczyzny. A ponieważ spodobał im się piękny krajobraz i przyroda, litewscy wędrowcy postanowili zatrzymać się tu na zawsze.

Zaczęli więc ścinać drzewa, żeby zbudować z nich przyszłe domy. **Raz po raz** padały kolejne pnie drzew. Wędrowcy pracowali bardzo ciężko, a trud codziennego dnia **umilał** im radosny **świergot** ptaków. Wkrótce nad łagodnym brzegiem Czarnej Hańczy pojawiły się pierwsze, początkowo bardzo prymitywne, chatki. Z czasem wybudowano kolejne, tym razem bardziej okazałe.

W ten właśnie sposób **przybysze** z Litwy dali początek nowej osadzie, która od litewskiego brzmienia słowa *włóczędzy* otrzymała nazwę Suwałk, a Suwalszczyzna do dziś jest miejscem chętnie odwiedzanym przez turystów.

III. Uzupełnij zdania wyrazami z ramki.

okazały	podporządkowywać się	raz po raz	
świergot	wędrowiec	wyśmienity	przypuszczenie

0. Poranne spaceruje, w czasie których mogę słuchać wesołego *świergotu* ptaków, dostarczają mi pozytywnej energii na cały dzień.

1. Na razie są to tylko nasze Musimy jeszcze udowodnić, że tak rzeczywiście było.
2. Mieszkamy w najbardziej domu w całej okolicy. Łatwo go zauważysz, bo wszyscy zwracają na niego uwagę.
3. Anna nie jest dobrą kucharką, ale przygotowuje naprawdę desery.
4. Zmęczony odpoczywał na brzegu jeziora.
5. Jeśli nie umiesz dowódcy, na pewno nie będziesz dobrym żołnierzem.
6. Byłem naprawdę przestraszony. Ktoś albo coś uderzało w drzwi.

IV. Wstaw właściwą formę rzeczownika *włóczęga*.

0. Ludzie bezdomni, którzy nie mają swojego domu, często nazywani są *włóczęgami*.

1. Wieczorem przyszedł tu jakiś
2. Długo przyglądałem się temu, ja nie mógłbym tak żyć – ciężko w drodze.
3. wędrują z miejsca na miejsce bez określonego celu.
4. Czytałam piękną opowieść o przyjaźni chłopca z
5. Bez, którzy podróżują po świecie i opisują swoje przeżycia, literatura podróżnicza byłaby mniej ciekawa.
6. Chyba nikt z nas nie chciałby spotkać na swojej drodze biednego

Klucz odpowiedzi

1. Jak to książę Giedymin na jelenia polował

- I. 1. F 2. P 3. F 4. P 5. P
- II. 1. jezioro 2. nieznamy 3. sowa 4. górnik 5. budować 6. wielkoduszny
- III. 1. jelenie 2. strumienie 3. towarzysze 4. zamki 5. dwory 6. pagórki 7. miasta
- IV. 1. księcia 2. księciu 3. księcia 4. księciem 5. księciu 6. książę

2. Woda – największy skarb świata

- I. 1. P 2. F 3. F 4. F 5. F 6. F 7. P
- II. 1. czarownica 2. dowódca 3. strach 4. ogień
- III. 1.d) 2.h) 3.f) 4.a) 5.c) 6.e) 7.g) 8.b)
- IV. 1. spotykają się 2. przychodzą 3. wrzucają 4. przygląda się 5. płyną 6. próbują 7. skaczą
- V. 1. czytano 2. biegano 3. robiono 4. połączono 5. zobaczono 6. pomalowano 7. przyniesiono 8. zaznaczono

3. Mnisi i krzyż

- I. 1.a) 2.b) 3.a) 4.a) 5.b)
- II. 1.g) 2.c) 3.a) 4.b) 5.e) 6.d) 7.f)
- III. 1. dziesiętnastowieczny 2. ubiegłoroczny 3. tegoroczny 4. tysiącletni 5. kilkusetletni 6. przyszłoroczny
- IV. 1. do 2. do, o 3. z, do, z 4. na 5. bez 6. po, w, od, po
- V. 1. mnichach 2. mnichom, mnisi 3. mnichów 4. mnisi 5. mnichami

4. Hetman Branicki i duch

- I. 0. e 1. b 2. a 3. d 4. c
- II. 1.a) 2.c) 3.b) 4.c) 5.c) 6.b)
- III. 1.g) 2.b) 3.h) 4.f) 5.a) 6.c) 7.e) 8.d)
- IV. 1. niej 2. nich 3. go 4. je 5. ich 6. go
- V. 1. jesienny 2. koronny 3. urokliwy 4. wiosenny 5. miejscowy 6. chłodny 7. chłopski 8. magiczny 9. dziecięcy 10. klasztorny 11. białostocki

5. Zerwany most

- I. 1.g) 2.a) 3.b) 4.c) 5.e) 6.h) 7.f) 8.d)
- II. 1.d) 2.e) 3.i) 4.a) 5.g) 6.h) 7.b) 8.f) 9.c)
- III. 1.c) 2.d) 3.a) 4.f) 5.b) 6.e)
- IV. 1. ponieść odpowiedzialność 2. dni są policzone 3. wróżbę na przyszłość 4. sprawdzili się 5. przeciąga się 6. na wszelki wypadek

6. Cudowny obraz

- I. 1. P 2. F 3. F 4. P 5. F
- II. 1. sprowadzali 2. szlakiem 3. kroniki 4. właściwościami 5. pielgrzymce 6. rozgłos 7. wzniosła
- III. 1. której 2. które 3. którzy 4. której 5. którego
- IV. 1. kościoły 2. kościołom 3. kościele 4. kościół 5. kościołowi

7. Na tropie jelenia

- I. 1.a) 2.c) 3.b) 4.c)
- II. 1. do, na 2. na 3. do 4. o 5. za 6. z
- III. 1.d) 2.a) 3.h) 4.f) 5.g) 6.e) 7.b) 8.c)
- IV. 1.e) 2.c) 3.b) 4.f) 5.d) 6.a)

8. Brat pustelnik

- I. 1. Wysepka znajdowała się w sercu puszczy, między dwoma jeziorami. 2. Ponieważ Morawski potrafił przyrządzić naturalne lekarstwa z ziół. 3. Pustelnik powiesił na drzewie obraz Matki Boskiej. 4. Pustelnik dawał gościom tajemniczą miksturę. 5. Woda ze studni miała magiczne właściwości.
- II. 1.e) 2.d) 3.b) 4.f) 5.c) 6.g) 7.a)
- III. 1. zioła 2. okoliczny 3. podarek 4. burzliwy 5. sanktuarium 6. polecać 7. pustelnik 8. cecha 9. orzeźwiający 10. krewni 11. mikstura 12. przygotować
- IV. 1. małej 2. stary 3. chętnie 4. lecznicze 5. szybko 6. okolicznej 7. okazało się 8. lecznicza 9. cudowne

9. Moc skarbu ukrytego w Krzemiennej Górze

- I. 1. ją 2. jej 3. nich 4. niej 5. jego, mu
- II. 1.b) 2.d) 3.a) 4.f) 5.c) 6.e)
- III. 1. np. sylwetka: Konrad był szczupłym chłopcem. oczy: Młodzieniec miał tajemnicze, zielone oczy. cechy charakteru: Konrad był pracowity.
- IV. 1. piegowate 2. zadarte 3. bystra
- V. 1. brzydki, nieatrakcyjny, niepociągający, niepiękny 2. tęgi, gruby, otyły, pulchny 3. niemłody, stary, wiekowy, sędziwy

10. Dzik z czarnym krzyżem

- I. 1. F 2. F 3. F 4. P 5. P 6. F 7. P
- II. 1.f) 2.e) 3.c) 4.d) 5.b)
- III. 1. czarownice 2. miecz 3. zioła 4. zgładzić
- IV. 1. żubr, żubry 2. łos, łosie 3. sarna, sarny 4. wilk, wilki 5. zając, zające
- V. 1. mniejszy najmniejszy 2. stary starszy 3. długi najdłuższy 4. szeroki najszerszy 5. wąski węższy 6. gruby najgrubszy 7. ładny ładniejszy 8. brzydszy najbrzydszy 9. ciężki najcięższy 10. lżejszy najlżejszy
- VI. 1. najstarsi 2. większy, większy 3. lżejszy, cięższy 4. starszy 5. brzydszy

11. O myszy i puszczyku z Białowieży

- I. 1. (...) Zmieniło się to jednak, kiedy w puszczy zobaczyła księcia. Zapałała do niego wielkim uczuciem. (...) 2. (...)Widząc, że księżę nie zwraca na nią uwagi, postanowiła zastosować magiczne sztuczki tak, aby na nią, starą i brzydką kobietę, księżę zechciał spojrzeć. (...) 3. (...) Pod wpływem czarów księżę zmienił się w mysz. Mało tego, czarownica postanowiła ukarać także Oksanę, zamieniła ją w puszczyka. (...) 4. (...) Od tamtej pory puszczyki ostrzegają swym pohukiwaniem wszystkie myszy, by przypadkiem żadne zwierzę nie zjadło pięknego księcia, który został zmieniony w małą mysz. (...)
- II. 1. Księżę przynosił Oksanie upolowaną zwierzynę. 2. Ksantypa ukazywała się księciu jako rusałka. 3. Księżę chciał zabić wiedźmę, ponieważ zobaczył jej prawdziwą postać. 4. Księżę został zamieniony w mysz, natomiast Oksana została zamieniona w puszczyka.
- III. 1.c) 2.a) 3.b)
- IV. 1. stanęło na jej drodze 2. zdjęć klątwę 3. zapałał uczuciem
- V. 1a. białowieski 1b. odważny 1c. prawdziwy 1d. drewniany 2a. przejawienie 2b. zbieranie 2c. rzucanie 2d. sporządzanie
- VI. 1. zastosował 2. pobrali się 3. polowali 4. zajmowałem się 5. zmienić się 6. przyniosły

12. Skąd pochodzi nazwa Złote Pole?

- I. 1. Wieś Krupice położona jest w połowie drogi między Drohiczynem a Siemiatyczami. 2. Na początku XIX wieku wieś Krupice liczyła dwadzieścia domów. 3. Maciej był rolnikiem z dziada pradziada. 4. W Polsce ziemniaki upowszechniły się za panowania króla Augusta II Sasa. 5. Rolnik z Francji posadził na swoim polu ziemniaki i kazał ich pilnować żołnierzom, po to, aby wieśniacy myśleli, że to wielki skarb. 6. Maciej jako pierwszy na swoim polu posadził ziemniaki.
- II. 1.c) 2.b) 3.d)
- III. 1.b) 2.a) 3.c) 4.b) 5. c) 6. a)
- IV. 1.f) 2.a) 3.h) 4.b) 5.d) 6.c) 7.e) 8.g)
- V. 1. Od XV wieku handlarze przywozili do Europy niewolników i sprzedawali ich bogatym ludziom. 2. W XV wieku hiszpańscy podróżnicy przywieźli ziemniaki do Europy.
- VI. 1. chłopski 2. europejski 3. głodny 4. południowy 5. ozdobny 6. złoty

13. Biedny Maciek

- I. 1.b) 2.a) 3.a) 4.b) 5.c)
- II. 1.c) 2.a) 3.b) 4.b)
- III. 1. szczaw 2. realistyczny 3. płacz 4. imię
- IV. 1. Dziecku nadano imię na chrzcie. 2. Mówiono, że dziecko będzie pociechą na stare lata. 3. Żywiono się szczawiem i starymi ziemniakami. 4. Powiedziano mu, aby kopał pod kamieniem. 5. Zbudowano wiele nowych domów.

14. Wierny łabędź

- I. 1. Powstanie nazwy Wysokie Mazowieckie 2. Para łabędzi 3. Trudny rok 4. Spacer burmistrza 5. Miła niespodzianka 6. Powstanie herbu
- II. 1. gród 2. wróżba 3. burmistrz 4. księżę 5. herb 6. pomysły

- III. 1.c) 2.a) 3.d) 4.b) 5.f) 6.g) 7.e)
- IV. 1.a) 2.a) 3.b) 4.a)
- V. 1. pływać 2. smaczny 3. ulewa 4. gorący 5. niebo

15. O miłości czarownicy do złotowłosego księcia

- I. 1.b) 2. c) 3.b) 4.c) 5.a)
- II. 1.f) 2.e) 3.b) 4.c) 5.d) 6.a)
- III. 1.c) 2.f) 3.b) 4.e) 5. d) 6. a)
- IV. 1. ratunek 2. drogę 3. magiczne ziele, karę 4. górę, starą czarownicę 5. Biebrzę, ciężkie chmury 6. wiedźmę, zdradę 7. wielką sowę

16. Wędrowcy z Litwy

- I. 1.b) 2.c) 3.b) 4.a)
- II. 1. raz po raz 2. okazały 3. przyrządzać 4. świergot 5. wędrowiec 6. przypuszczenie 7. podporządkować się
- III. 1. przypuszczenia 2. okazałym 3. wyśmienite 4. wędrowiec 5. podporządkowywać się 6. raz po raz
- IV. 1. włóczęga 2. włóczędzie 3. włóczędzy 4. włóczęgą 5. włóczęgów 6. włóczęgi

Minisłownik trudniejszych wyrazów i zwrotów

a

aureola – halo

b

bagno – marsh
bartnik – apiarist, forest beekeeper
bez zwłoki – promptly, immediately
biebrzaniec – inhabitant of the area around the Biebrza River
bór – ancient forest
bulwa – potato (dialect)
burmistrz – mayor
burzliwy – turbulent
bystry - bright, sharp-witted

c

cerkiew – Orthodox church
chatka – cottage, hut
chłop – peasant
czarcie ziele – plant used in herbal medicine and witchcraft
czarownica – witch

d

dowódca – commander
drzemać – to snooze
dworzanin – courtier
dwór – court (royal house)

g

gniazdo – nest
gospodarz – host
grad – hail
groza – terror, dread
gród – fortified town

h

handlarz niewolnikami – slave trader
herb – coat of arms
hetman – hetman

j

jak grzyby po deszczu – appearing quickly and in big numbers
jeść chleb z niejednego pieca – said about a person who has experienced a lot

k

kapliczka – chapel
kartofel – potato (dialect)
klacz – mare (female horse)
klasztór – monastery
klątwa – curse
klekot – clattering sound produced by storks
kołyska – cradle
koryto – trough
kraina – land
krewny – relative (member of your family)
kronika – chronicle
krypa – trough carved out of a tree trunk (dialect)
książę – prince, duke
kulawy – lame

l

lektura – reading
los się uśmiechnął – fortune smiled on somebody (the person was lucky)

m

miecz – sword
mikstura – potion, concoction
młodzieniec – young man
mnich – monk

o

obrzęd – rite, ritual
odprawiać – to perform
ofiara – offering, sacrifice
okazały – magnificent,

impressive
orzeźwiający – refreshing
osada – settlement
osłabiony – weak, weakened

p

pagórek – hill
pański – belonging to lord
patron – patron saint
pielgrzymka – pilgrimage
pisklą – nestling
pociecha – solace
podarek – gift
podporządkować się – to submit, to yield
pogłoska – rumour, hearsay
pohukiwanie – hooting sound produced by owls
polecać – to recommend
polowanie – hunt, hunting trip
pomyślny – satisfactory, favourable
poślanie – place to sleep, bedding
poświęcony komuś – dedicated to somebody
prawosławny – orthodox
prąd rzeki – river current
przechadzać się – to stroll, to take a stroll
przeciągać się – to protract
przejaw – sign
przejąć się – to become upset, to start to worry
przeprawa – river crossing
przesilenie – solstice
przybysz – newcomer, visitor
przypuszczenie – presumption, conjecture
przyrządzać – to prepare
przyszedł czas na kogoś – somebody's time has come (he/she is about to die)
pułkownik – colonel
pustelnia – hermitage
pustelnik – hermit

puszcza – primeval forest
puszczyk – tawny owl
pyra – potato (dialect)

r

raz po raz – over and over again
rozgłos – renown
rumak – steed
rusałka – water nymph
rycerz – knight
rzec – to say
rzucić na kogoś urok – to cast a spell on somebody

s

sadzonka – seedling
sam jak palec – all alone
serce – here: center
siać – to sow
sierociniec – orphanage
skarb – treasure
sprowadzić – to bring
sterta - heap, pile
stok – stream, brook (archaic)
strój – outfit, attire
strumień – stream
studzienka – well
stwór – creature
szataś – temporary wooden shelter
szczaw – sorrel
szeptać – to whisper
szlachectwo – knighthood

szlak handlowy – trade route
szuczka – trick

ś

świergot – chirping sound produced by birds

ł

towarzysz – companion
trucizna – poison
trzepot – flap, flutter

u

ufundować – to fund
ulewa – downpour (of rain)
umilać – to make something more pleasant
upał – heat
uporać się – to deal with something, to get something done
urokliwy – charming, enchanting
ustronny – secluded
uzdrowisko – spa town

w

wędrowiec – wanderer
wianek – garland
wiedźma – witch
wieśniak – villager
władca – ruler
właściwości – properties
włóczęga - vagrant

z

z dziada pradziada – one of a long line of, continuing family tradition
zaklęcie – magic spell
zakonnik – friar
zamek – castle
zapałać uczuciem – fall in love
zawędrować – to reach a place on foot
zglądzić – to slay
ziarno – seed, grain
ziąb – extreme cold
zielarka – herbalist
zioła – herbs
zjawa – apparition
zmarznięty – cold, frozen
zmrok – dusk, nightfall
zwierzyć się – to confide

ż

żyzny – fertile

O autorach

Konrad Kazimierz Szamryk – doktor nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa, asystent w Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu w Białymstoku, lektor Szkoły Języka i Kultury Polskiej POLLANDO przy Wydziale Filologicznym Uniwersytetu w Białymstoku. Absolwent filologii polskiej na Uniwersytecie w Białymstoku oraz studiów podyplomowych *Glottodydaktyka języka polskiego* na Uniwersytecie Warszawskim. Autor publikacji z zakresu historii języka polskiego, leksykografii oraz nauczania języka polskiego jako obcego. Prowadził zajęcia z języka polskiego dla obcokrajowców w Białymstoku (m.in. w SJiKP POLLANDO, Fundacji Edukacji i Twórczości), w Stowarzyszeniu Kulturalnym Polsko-Katalońskim w Barcelonie, na Uniwersytecie Łotewskim w Rydze i Uniwersytecie w Daugavpils oraz dla studentów Michigan State University.

Katarzyna Szostak-Król – doktor nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa, wicedyrektor Szkoły Podstawowej Nr 26 im. S. Staszica w Białymstoku, lektor Szkoły Języka i Kultury Polskiej POLLANDO przy Wydziale Filologicznym Uniwersytetu w Białymstoku. Do jej zainteresowań naukowych należą: regionalne i dialektalne odmiany języka polskiego, język pisarzy, metodyka nauczania języka polskiego jako obcego oraz edukacja międzykulturowa. Od kilku lat pracuje z obcokrajowcami w charakterze lektora języka polskiego jako obcego. Jest autorką publikacji z zakresu edukacji międzykulturowej (m.in. *Przygody Innego. Bajki w edukacji międzykulturowej*, 2011) oraz metodyki nauczania języka polskiego jako obcego (m.in. *Zrozumieć Innego. Międzykulturowa kompetencja komunikacyjna w procesie uczenia się języka polskiego jako obcego*, 2015). Za działalność w obszarze edukacji międzykulturowej została m.in. laureatką pierwszego miejsca w konkursie Światowej Organizacji Wychowania Przedszkolnego OMEP.

O wydawcy

Fundacja OKNO NA WSCHÓD to dynamiczna organizacja pozarządowa, działająca na rzecz rozwoju wielostronnej współpracy między Unią Europejską a jej wschodnimi sąsiadami. Organizacja powstała w 2008 roku, a jej twórcy postawili sobie za cel „zbudowanie okna” na wschodniej granicy Zjednoczonej Europy, otwartego dla ludzi żyjących po obu jej stronach. Osoby działające w Fundacji owo „okno” definiują jako żywy, prowadzony przez wszystkie zainteresowane strony dialog, który umożliwi podejmowanie wspólnych międzynarodowych inicjatyw w obszarach edukacji, gospodarki, kultury i nauki.

Od dnia powstania, we współpracy z zagranicznymi partnerami, Fundacja OKNO NA WSCHÓD zrealizowała kilkadziesiąt inicjatyw o zasięgu lokalnym, krajowym i międzynarodowym. Od 2012 roku organizacja działa na rzecz promocji polskich dobrych praktyk w zakresie demokratycznych i wolnorynkowych przemian poprzez organizację wizyt studyjnych, szkoleń, konferencji, opracowywanie publikacji i innych źródeł informacji adresowanych do politycznych i społecznych liderów z krajów Partnerstwa Wschodniego. Organizacja wspiera też polską diasporę. W 2013 roku rozpoczęła realizację letnich obozów edukacyjnych adresowanych do młodzieży polskiego pochodzenia. Obecnie Fundacja OKNO NA WSCHÓD dąży do zwiększenia poziomu internacjonalizacji szkolnictwa wyższego w Polsce, m.in. poprzez popularyzację na wschodzie oferty uczelni wyższych oraz podniesienie zakresu i jakości pomocy, która oferowana jest obywatelom państw trzecich, podejmującym edukację w naszym kraju. W tym celu uruchomione zostało Białostockie Centrum Wsparcia ze Wschodu, którego bezpłatna oferta obejmuje m.in.: działalność informacyjną i doradczą, kursy językowe na wszystkich poziomach zaawansowania oraz wyjazdy edukacyjne przybliżające kulturę i historię Polski.

Każdego roku zgrany zespół osób działających w fundacji poszerzany jest o kolejnych członków, którzy z energią i pasją gotowi są realizować inicjatywy w coraz to nowych obszarach – tak geograficznych jak i tematycznych.

O projekcie

Najnowszym przedsięwzięciem realizowanym przez fundację jest projekt „Podlasie nasze i wasze” skierowany do cudzoziemców licznie przebywających na terenie województwa podlaskiego. Poprzez nasze działania chcielibyśmy zainteresować ich regionem i ukazać Podlasie, jako miejsce nie tylko dające możliwości rozwoju, ale posiadające bogatą tradycję i kulturę. Ślady owego dziedzictwa są doskonale zachowane w ludowych opowieściach i podaniach, dlatego też głównym działaniem podjętym w ramach projektu jest opracowanie podlaskich legend tak, by mogły służyć osobom, które dopiero opanowują język polski. Sięgnięcie po tę książkę, oprócz odbycia fascynującej podróży po dawnych, często magicznych opowieściach, umożliwi czytelnikowi sprawdzenie własnych kompetencji językowych, poprzez rozwiązywanie specjalnie opracowanych ćwiczeń leksykalno-gramatycznych. O jej najwyższy poziom merytoryczny zadbał lektorzy ze Szkoły Języka i Kultury Polskiej POLLANDO, którzy dzięki dużemu doświadczeniu w pracy z obcokrajowcami, stworzyli wdzięczny materiał dydaktyczny, skierowany do szerokiego kręgu odbiorców.

W ramach projektu promocja kultury i tradycji Podlasia odbywać się będzie także w formie zajęć w szkołach, do których uczęszczają dzieci z rodzin cudzoziemskich. Głęboko wierzę, że specjalnie przygotowane i przeprowadzone w poszczególnych placówkach lekcje regionalne, staną się podstawą podejmowania przez uczniów refleksji na temat potrzeby pielęgnowania lokalnej tradycji, nawet gdy nie leży ona u podstaw własnej tożsamości narodowej.

A stąd już prosta droga do budowania przyjaznych relacji między wszystkimi mieszkańcami regionu.

Aneta Orłowska – pomysłodawca i koordynator projektu „Podlasie nasze i wasze”

